

Foi'a besericésca si scolastica.

Organu alu provinciei metropolitane greco-catolice de Alb'a-Julia
si Fagarasiu.

Apare in 1 si 15 st. n. a fia-carei luni.

abonamentele de cate 6 fl. v. a. pre anu se se adreseze
la tipografi'a seminariului gr. catolicu in Blasiu.

Manuscriptele si corespondintele se se trimita francate
la redactiuni.

Anulu II.

Blasiu 15 Septembre 1889.

Nr. 24.

Partea besericésca.

Despre casatoriile mixte.

IV.

Pericule multiple: pericule cu privire la salutea eterna a conjugiloru, pericule cu respectu la crescerea religioasa a prunciloru, tulburari in casa, discordii in lucruri de credintia si cultu, indiferentismu funestu si comuniune illicita in sacre: éca in pucine cuvinte ratiunile de cari au fostu condusi portatorii de Domnedieu parenti ai conciliului orientalu din Calcedonu dela anulu 451, candu prin lege universale au declarat, cà casatoriile mixte nu suntu iertate.

Relele si periculele mai susu memorate suntu de facia in ori ce casu si sub ori ce impregiurari. Intre altele totudeauna vine in ainte in casatoriile mixte comuniunea in sacre despre care amu scrisu in nr. 22 alu foiei besericesci si pre care nice acum nu o potemu considerá de câtu cá pre unu actu contrariu inalteloru principie de dreptu, ce se deriva din natur'a beserice; pentru cà dogm'a religiunei nostre nu admite de câtu o singura beserica adeverata, o singura credintia mantuitoare, si chiaru pentru aceea beseric'a nostra nu pote concede cá membrii ei se iee parte la actele si ceremoniile religioase ale altoru religiuni; càci prin acést'a in fapta ar' recunosce cà si alte religiuni suntu totu atata de adeverate, cà si acele conducu asemenea la mantuire. Intogma nu se pote concede nice aceea, cá atari acte religioase se se administre eterodoxiloru; càci asia ceva ar' fi spre degradarea si necunoscerrea beserice nostre proprie.

Avendu tote acestea inaintea ochiloru nu trebuie se ne mirámu de ce s'a ostenitu atata beseric'a in

oprirea casatoriiloru mixte, ci mai multu trebuie se ne mirámu de portarea indifereente a unor'a dintre ai nostri, cari fia din nescienti'a canonelor, fia din interese materiali si- dau invoirea la casatoriile filoru sei cu eretici ori schismatici fora nice o garantia, aruncandu prin acést'a in periclulu evidentu alu mantuirei eterpe nu numai pre fii, ci si pre fitorii loru nepoti.

Dealtmentrea si acatolicii din punctulu de vedere alu confesiunei lor, ar' trebui se impedece si incongiure casatoriile mixte: intielegemu pre cei credinciosi dintre acatolicii, ér' nu pre aceia dintre densii cari suntu cu totulu indiferenti in lucrurile religiunei, si carora le place a dechiará de productu intunecosu alu evului mediu totu ce se exceptionéza din partea beserice in contra casatoriiloru mixte; pentru-cà jace aduncu in natur'a fia-carei confesiunii, cá ea necesarmente se sã tiena pre sine de singuru adeverata si se dechiare de falsa si periculósa pentru mantuire ori ce alta credintia.

Cine tiene, cà casatori'a este infientiata de Domnedieu cu scopu cá conjugii se se ajute imprumutatu in calea catra fericirea eterna: acel'a fia paganu ori judeu, ereticu ori schismaticu trebuie se considere casatori'a mixta de o relatiune contraria scopului, de o relatiune abnorma si nedorita, deca nu chiar', ce ar' fi si mai consequentu, de inadmisibile.

Pentru aceea nu precepemu de ce se tulbura mai alesu acatolicii protestanti asupra procedurii urmate de beseric'a catolica in casatoriile mixte, si de ce nu urméza si ei astufeliu, cà si ei trebuie se veda periculele ce resulta din casatoriile mixte pentru conjugele protestantu; ma inca deca acatolicii protestanti

tienu seriosu confesiunea loru de adeverata: atunci ei dupa principiile loru dogmatice, in cari se conditioneaza mantuirea eterna singuru dela credintia, ar' trebui se oprésca casatoriile mixte mai strinsu decatu beseric'a catolica, pentru-cà dogm'a loru: „cà omulu se justifica singuru prin credintia“, pre ei i face in lucrulu acesta si mai esclusivi.

In tempulu mai nou au inceputu a fi mai consequenti in principiile loru si protestantii, oprindu si ei casatoriile mixte din motivele pentru cari le opresce si beseric'a catolica. Intre altele se impune preotiloru evangelici se impedece dupa potentia casatoriile cu catolici, se puna conditiumi, si in casu de lipsa se le denege binecuventarea, si pre evangelicii neascultatori se i pedepsésca chiaru si cu eschidere dela s. comuniune¹⁾.

In catu e pentru acatolicii schismatici: aceia dupa disciplin'a creata de sinodulu Trulanu ar' trebui se considere de invalide casatoriile mixte. In fapta inse altmentrea le judeca. In Rusia imperatulu Petru celu mare prin ucazulu din 17 Aprilie 1719 si din 8 Aug. 1721 le concede sub conditiune că sponsii inainte de cununia loru se dee reversu scripturisticiu, in care se promita si se se oblege asi cresce pre toti pruncii in religiunea greco-rusésca. In acelasi tempu inse imperatulu mai susu numitu la ucazulu din 8 Aug. 1721 adause clausul'a, că tote casatoriile mixte dintre catolici si ortodoxi greco-rusesci numai asia se voru considerá de valide, deca voru fi benecuventate de preotu ortodoxu. Er' ce se tiene de acatolicii schismatici dela noi: acestia încátu scimu noi in casatoriile mixte, nu urméza precum prescriu canonele besericeii orientale, ei se acomodéza dupa legile civile ale statului, cari determina religiunea prunciloru dupa sexulu parintiloru. Siaguna in compendiulu de dreptulu canonicu edatu in Sibiu la an. 1868 pag. 68 despre cununi'a fecieloru de doue religii scrie că „deca mirés'a este de relig'i'a gr. orientale, atunci cununi'a se o faca preotulu gr. orientalu pre bas'a reciprocitatei confesionali. Apoi nu e destulu atata ci totu acolo scrie „cà mai este unu espedientu pentru cununi'a fecieloru de doue religii candu adeca cununi'a se seversiesce prin amendoii preotii, va se dica in beseric'a mirelui prin preotulu seu si apoi in beseric'a miresei prin preotulu ei. Care espedientu cu atatu este mai necesariu cu catu mai lamuritu se scie că beseric'a gr. orientale asistentiei pasive a preotului de alta religia nu-i dá nice o valore sacramentale, si nu o recunosece de lucrute valida“. Deca acatolicii schismatici tienu de adeverata confesiunea loru si deca stau pre terenulu dreptului orientalu, cu care se glorieza, atunci de ce suntu atatu de concesibili in casatoriile mixte? pentru că se scie că beseric'a orientale a reprobatu totu-de-

a-una in canonele s'ale casatoriile mixte ma conciliulu Trulanu in canonulu alu 72. le-a dechiaratu inca si de nule si invalide din motivu, *cà nu trebue se se mestece cele ce nu suntu de a se mestecá, nice se cuvine a impreună oia cu lupulu*“.

Expedientulu propusu in opulu mai susu citatu — că adeca cununi'a fecieloru de doue religii cu invoirea partiloru cununande se se seversiesca prin amendoii preotii in beseric'a mirelui prin preotulu seu si apoi in beseric'a miresei prin preotulu ei — cu totu dreptulu se pote caracterisá de unu inconvenientu, din punctu de vedere teologicu-besericescu inadmisibilu; pentru că de o parte principulu supremu alu besericeii nu concede credinciosiloru a se dimitte in lucruri de religiune pre o linea egale cu eterodoxii, er' de alta parte canonele besericeii nu permitu credinciosiloru a se impartasi in cele sante cu ereticii; de unde partea nostra nu se pote invoi că se se cunune si in beseric'a acatolica prin preotu acatolicu, căci prin acést'a si-ar' injosi beseric'a propria, ar' violá legea besericesca, prin care i se opresce a se impartasi in cele sante cu acatolicii si prin acést'a ar' comite pecatu greu, pentru care ar' avé se dee sema in aintea forului internu.

E prea evidentu si de locu nu se pote negá, că se vatemala canonele si se pecatuesce candu doi sponsi de ai nostri se-ar' cununá in beseric'a acatolica prin preotu acatolicu: prin urmare totu atata de ilegale, de ilegala fapta e si in casulu candu in casatori'a mixta partea tienutore de beseric'a nostra se-ar' cununá si in beseric'a acatolica prin preotu acatolicu: pentru că ceea ce beseric'a trebue se condamne că vatemare de canone, că pecatu in doi membrii ai sei, nu pote se dechiarare de iertatu nice facia de unu membru alu seu.

Dupa-ce dar' principiile si canonele besericesci nu admitu espedientulu din cestiune, noi credemu că propunetoriulu acelu espedientu a avutu in vedere principiile mai moderne ale legislatiunii civile despre reciprocitatele confesionali. Acatolicii schismatici in lips'a unei conduceri supreme besericesci se perdu adeseori prin legislatiunea civile. Asia purcedu densii intre altele si cu despartirea casatoriei, că urmandu legislatiunii civile despartu *totalmente* casatori'a pentru cause, cari in ss. canone nu suntu recunoscute de pedeci derimatorie precum d. e. pentru ura nedumerita, pentru maltractari si vatemari, pentru predare de avere, absentare, incarcerare si ce mai scimu noi pentru cate tote. Ci se ne intorcemu la casatoriile mixte. E adeveratu că legile si ordinatiunile civile tienu licite casatoriile mixte si admitu din parte-le espedientulu din vorba; dar' si mai adeveratu e ceea ce dice s. apostolu Paulu: *Cà nu tote cate suntu iertate, suntu si de folosu*¹⁾“. Si intru adeveru, că

¹⁾ Kutshker, Eherecht tom. IV. pag. 717.

¹⁾ 1. Cor. 6, 12.

casatoriile mixte numai de folosu nu potu fi, ci din contra acele precum aréta esperintia, suntu funeste pentru pietatea si salutea sufletelor, producu indiferentismu facia de ori ce religiune, dau ansa la discordie continue, la apostasia, s. a.

Despre serbatori.

(Continuare din Nr. 22.)

Preacurata vergura María cá un'a sengura alésa din tóte neamurile spre a fi locasiu Fiului lui Domnedieu, are o legatura si relatiune intima cu Isusu Christosu, prin urmare si cu opulu rescumperarei. —

Erá dreptu ace'a de totu consequentu, cá Spiritulu crestinescu se dovedésca reverintia cuvenita Mamei lui Domnedieu si tóta lumea, erá datorintia netrecuta a fideliloru cá pre lângá Christosu se-si arete iubirea s'a facia de acea muiere si mama, care in viéti'a s'a erá nedespartita de Fiulu seu celu domnedieescu, éra dupa mórtea si inaltierea aceluia la ceriuri a fostu mam'a Apostoliloru, indreptarea credinciosiloru si stêlpulu basericeii.

Acést'a suntemu in dreptu a crede si a afirmá cu atátu mai vertosu, cá, desi Mantuitorulu Christosu in invetiaturele sale divine a depusu indreptariulu vietiei crescinesci, éra in persón'a si in viéti'a s'a a lasatu lumei de mostenire tipulu blandetieloru, alu curatiei si verguriei: dara dupa ce lumea in mama cea dintania a genului omenescu, adeca in Eva a avutu esemplulu alunecarei si instrainarei dela calea Domnului; in a doua Eva adeca in María, totu ace'asi lume cu deosebire seculu femeiescu trebuia se aiba icón'a si esemplulu supunerei, umilintiei, modestiei, curatiei, si a verguriei intru carea stá perfectiunea morala. —

E dreptu, cá in viéti'a basericeii serbatorile Mariei nu suntu de o etate cu serbatorile Domnului, cá acele in intielesu mai restensu nu au de basa institutiunea apostolica, ci mai multu legislatiunea basericésca, in cátu acele serbatori numai in vécurile mai tardie s'au inceputu a-se celebrá (dela vec. V. — VIII) seau de ar' fi si esistatu de mai inainte, acele nu au avutu caracteru serbatorescu generalu ¹⁾ totusi nu se póte comprabá cá acele celu pucinu in esenti'a si intr'unu cercu mai restensu se nu se fi tienutu de cátra credinciosii basericeii, — si mai inainte de ce legislatiunea basericésca cu auctoritatea s'a a intaritu si a generalisatu santirea acelu serbatori. Asia de es. *Nascerea Mariei* ce se celebréda in 8 Septembrie intre véculu VIII — XII s'a tienutu cá serbatóre legata, celu pucinu Emanuelu Comnenu o numera intre serbatori — serbatóreá *Adormirei* s'a tienutu deja sub Imperatulu Mauritiu (582 — 602.) Anunciarea

(Buna-vestirea) si intempinarea Domnului, care altu cum se potu considerá si cá serbatori de ale Domnului eráu cunoscente in véculu V.

Ce se tiene de *Serbatorile santiloru*, cu deosebire este de a se considerá manifestarea minunata a vietiei crestineloru dintaiu, cari nu numai cá au doveditu o viétiá pia si cuviósa, nu numai cá cu totii au fostu unu sufletu si o ánima prin observarea mai acurata a legei Domnului, — ci intre aceia se aflau multi cari in viéti'a loru s'au nevoitu a se conformá vietiei lui Isusu Christosu. — Vedemu adeca cá in vécurile prime unii au escelatu prin statornici'a credintiei, sigilandu aceasta chiar' si cu viéti'a, — altii au stralucitu cu frumseti'a curatiei, si verguriei, — si éra si altii prin iubire, abnegare, modestia, simplicitate spirituala, — pacientia si alte vertuti crescinesci.

Aceste considerandu, vá trebui se se dica, cá memori'a acelu fapte mari, precum si a persóneloru care acele fapte le-au implinitu, de cátra credinciosii au trebuitu se se pastredie, — si in multe privintie au trebuitu se se comemorede cá o mostenire sacra chiar' si prin serbare comuna. Acésta stá mai alesu facia de acele *fapte glorióse* cari au avutu o influintia deosebita pentru promovarea binelui comunu alu crestinatatei, si facia de acele *persóne* care prin pusetiunea distinsa si prin relatiunea speciala ce au avutu intru latirea cuventulu domnedieescu, au cascadegatu veneratiunea si admirarea atátu a contemporaniloru cátu si a posteritatei. —

Dreptu acea, in cátu se aterna de *partea spirituala* a serbatoriloru santiloru, — se póte afirmá cá acea este de a se cautá la leaganulu crestinatatei, a basericeii. —

De dovéda in acésta privintia póte servi esemplulu si pietatea basericeii apostolice din Smyrna. Acésta baserica notificandu basericeiloru sorori mórtea gloriósa a Episcopulu acelei baserice, a S. Polycarpu care a fostu invetiachelulu S. Joanu Evangelistulu, — scrisóreá cercularia cu aceste cuvinte o incheia:

„Noi am stensu ósele lui si le-am pastratu in't unu locu cuveninciosu, unde concediendu-ne Domnulu, dupa potintia ne vomu aduná cá cu bucuria si cu desfatate se potemu celebrá aniversarea martirulu lui. Acést'a vomu face intru amintirea acelu ce deja si-au implinitu lupt'a, pre cum si spre eserciarea si imitare pentru aceia, caror'a le stá inca in ainte cá ace'a lupta se-o plínésca.“ ¹⁾

Din acésta se cunósce cá credinciosii din Smyrna spre a celebrá memori'a mortiei martirulu S. Polycarpu, s'au adunatu intr'unu locu anumitu, aci a celebratu cultulu divin, s. liturgi'a, la carea a buna séma s'au cetitu faptele vietiei acelu martiru, dupa cetire, celu

¹⁾ Benedictu XIV de Festis Din I. II. c. 2. n. 7. si 12.

¹⁾ «Histor. Ecel.» Euseb I. 4. c. 15.

mai mare, adeca Archireulu ori preotulu a tienutu o cuventare in carea cei presenti s'au indemnatu spre eserciarea faptelor vîrtose placute lui Domnedieu, si spre imitarea esemplelor stralucite ale martiriloru. Dupa cuventarea acést'a sacra oferindu-se sacrificiulu celu necruntu, s'a datu Domnului multiamire pentru darulu impartasitu santiloru.

Dreptu ace'a atari conveniri de ale credinciosiloru celebrate intru laud'a unui ori altui martiru, totu din acele parti de ale cultului divinu au constatu, cá si diu'a dominecei, avendu de scopu prea marirea mise terialoru mantuirei si santirea credinciosiloru. Prin atare celebrare publica a memoriei santiloru, biserica a voitu se arete, cá intru santi, lauda si prea-maresce pre Domnedieu, — pre Isusu Christosu cá capulu si inceputoriulu martiriloru, — a doritu numai se constatedie cá faptele martiriloru si ale altoru santi nu suntu de cátu fructele darului rescumpararei cascigatu pre lemnulu celu mai santu alu patimei, alu martirului, adeca a crucei.

In urmare a acestor'a macarcà s'ar' poté afirmá cá spiritulu serbatoriloru dedicate santiloru -si iè inceputulu din anticitate apostolica, — dar' acést'a nu se poté dice si despre partea materiala a acelor'a, pentru-cà datorinti'a legala a celebrarei, si — deobligamentulu abstienerei dela lucruri servile in atari serbatori se datédia din tempii mai tardii. Apoi afora de aceste serbatoriloru santiloru preste totu nu se poté atribuí caracteru asia generalu de celebrare cá si la serbatorile Domnului in cátu a buna séma ace'a biserica, ace'a comunitate ace'a provincia ori tíera a celebratu mai ántaiu si mai solemnu memori'a unui si altui santu martiru, cuviosu Archiereu s. c. l. care cu viéti'a s'a crescínésca a escelatu intr'ace'a comunitate ori tíera, asia cátu numai mai târdiu a trecutu atare celebrare si la alte beserici.

Acést'a trebue se dicemu mai alesu cându vreo serbatóre a santiloru s'a inceputu a se celebrá in vre un'a din besericele de frunte apostolice, spre esemplu in Rom'a, Constantinopolu, Alesandri'a, Jerusalimu ori Antiochi'a.

Asupririle S. Pontifice.

Sumulu Pontifice, capulu vediutu alu besericei universale in urm'a despoiarei faptice de puterea lumésca, de suveranitate teritoriale, se afla in stare de asuprire, si pre di ce merge suferi injurie si ofense. Corespondentele Revistei Catolice redactate de Dr. Vasiliu Lucaciu in fasciculu VI Iuniu a. c. la pag. 244, scrie din Rom'a intre altele acestea:

„S'ar' parea, cá nu e o injurie grosolana, cá guvernulu italianu autoriséza pre toti sectarii, cá in díu'a de SS. Bosalii, aici in Rom'a se se faca apoteosa pentru unu calugaru apostatu Giordano Bruno, inaltíandu-i cu

pompe estraordinare o statua? Ce meritu si-a cascigatu Apostatulu pentru sciintia si pentru litaratura? Nimicu. Meritulul lui este cá a fostu de conduita faradelege, omulu celu mai imoralu, inpiu in doctrine, in cari nu are nici originalitatea, pentru-cà tóte le-a imprumutatu dela Epicurei si dela Panteistii tîmpuriloru trecute. Si pentru-cà a fostu condamnatu la rugu, dupa dreptulu publicu, pe atunci in vigore in tóta Europ'a, -lu facu de martirulu unei cause bune. Frumosu martiru! Guvernulu se scusa, cá elu apera manifestatiunile opiniunei fiecaruia, si precum garantéza libertatea cultulu catolicu asia garantéza si manifestatiunea *Cugetarii libere*. Sermana scusa, si vrednica numai de cei ce se tínu in Rom'a cu putere, pentru a favorisá pre inimicii crestinismului. Cale-vale, déca Rom'a ar' fi unu orasiu de frasoni si liberu-cugetatori, dar' Rom'a e in genere si in totalitatea sa orasiu catolicu, si suntu numai fractiuni de liberi-cugetatori, putini in numeru si valóre reala, puternicici numai prin obraznicia si cutezanti'a loru. Asia, pietiele si stradile Romei trebue se servésca la comand'a unoru elice de liberi-cugetatori. Apoi, asia credu, cá prim'a conditiune a convetiuierei civili este, cá libertatea unuia se nu vateme sentimentele juste ale altuia si óre nu este mai mare vetamare a sentimentelor catolice, manifestatiunea ateistica pentru Giordano Bruno? Voesce acestu guvernulu se stee lángha sfántulu Scaunu in pace, si permite, ma protege festivitáti cari suntu o injurie crudela in contr'a demnitáti si sántieniei s. Scaunu? Eata cum pricepe guvernulu italianu libertatea sfántulu Scaunu, cá -lu lasa a fi batjocorit si insultatu serbatoresce intr'o festivitáte publica de impietate. Se intrebamu, déca libertatea cugetárii ar' vatemá pre rege, óre guvernulu italianu permite-ar' manifestatiunile lui? De aceea credu, cá S. Parinte, intre asemeni jurstári scandalóse va face vre-unu lucru mare, estraordinaru.

Deja in scurt'a sa Alocutiune din 24 Maiu a censuratu aceast'a manifestatiune, si o-a condamnatu cá o impietate, cu tóta amaratiunea sufletului, aretáandu la lupt'a grozava, ce se face s. Scaunu si besericei catolice mai alesu in Rom'a. Intr'aceea nici scivitatea catoliciloru nu stagnéza. Tóte societatile catolice din tóte provinciile italiene, subscriu unu protestu in contr'a saturnaleloru liberu-cugetatoriloru, cá se contrabalantieze votulu unoru municipii, cari au decretatu representarea loru la aceea festivitáte, si cari voru tramite acolo delegati de ai loru pe banii catoliciloru. Ce insolentia a *Cugetului liberu!* cá saturnalele lui Bruno se se platésca din pung'a catoliciloru. Déca catolicii votéza ceva spese pentru cultulu catolicu, guvernulu indata caséza o astfeliu de resolutiune, inse subsidiele votate pentru *Cugetulu liberu* se aplicideaza cá lucruri naturali si intru adeveru ce lucru mai naturalu, decátu cá unu guvernulu frasonu se aprobe spese frasonice.

Din tóte acestea se vede, cá sectele voescu a pre-schimbá resiedinti'a pacifica a Pontificatulu Romanu in resiedinti'a impietáti, si cu cáta dreptate revindeca s. Scaunu suveranitatea teritoriala, cá Rom'a se póta fi libera de tóte infectiile, ce vatema sentimentulu catoliciloru, si demnitatea sántulu Scaunu Apostolicu si a Capulu besericei Catolice“.

Acel'asi corespondinte a Revistei mai susu numite in fasciculele VII—VIII la pag. 292 comunica urmatoriele:

Alocutiunea S. Parinte, tínutu in Consistoriulu secretu din 30 Iuniu a produsu cea mai via impresiune in lumea religiósá si politica. Consistoriulu a fostu convocat in

modulu celu mai secretu. Invitarile n'au fostu immanuate Cardinaliloru cá de altadatata, prin cursori apostolici, ci prin Monsignoru Sinistri, marele ceremonieru, din ordinulu espresu alu Pontificelui. Convocarea insasi a remasu neobservata in orasiu, pentru-cá adese-ori se întâmpla se fie convocati cardinalii in Vaticanu la congregatiuni ordinare sau extraordinarie. De aceea, cându s'a cetitu alocutiunea in 1 Iuliu prin diare, a paratu cá unu fulgeru din seninu. E dreptu, cá se vorbiá, cum S. Parinte, cá de protestu, si osândirea apoteosei infame a lui Giordano Bruno, precum si pentru condamnarea altoru propusuri si mai impie, manifestate cu ocaziunea aceluor festivitati, de a preschimba Capital'a cristianismului in Capital'a *liberei cugetari*, si asia prin abolitiunea crestinismului in Rom'a: ar' fi facutu vre-unu actu maretu, conformu inaltului seu officiu apostolicu; totusi nime nu s'a asteptatu la unu Consistoriu secretu extraordinariu. Pentru-cá unu consistoriu secretu extraordinariu presupune, cá Pap'a, in contielegere cu Cardinalii, intre jurstari extraordinarie vá luá decisiuni extraordinarie. De aceea Cardinalii la primul momentu au fostu in claru, cá aici nu voru avé se asculte numai o alocutiune, ci voru avé de a resolví cestiuni de gravitate extraordinara, precum e forte grava, ma nesuferibila situatiunea creata s. Scaunu prin sectele anticlericali si de politic'a guvernului italianu, carele abuséza de positiunea sa din alianti'a de pace.

Dar' ce s'a hotaritu? Ast'a a remasu misteru pentru profani, si tóte au remasu in celu mai mare secretu. Suntu totusi doue justari, cari ne indica obiectulu pertractáriloru aceluor. Antaiu pasagiulu alocutiunii in care S. Parinte, dupa ce a deploratu orgiile facute in onórea lui Giordano, Bruno si a *cugetului liberu*, si in care desvalesce proiectulu secteluor in contr'a crestinismului si a s. Scaunu, aré-tându, cá adi sectele suntu atâtu de puternice in Rom'a, cá Vaticanulu nici unu momentu nu e siguru de a nu fi ocupatu de inimizia s. Scaunu, mai alesu in casulu unui resboiu in care se fie angajata si Itali'a, séu in casu cându unu tumultu resvratitoru ar' luá pe deasupr'a. Din ce au trasu conclusiunea: fie-care vede, cá între astfelu de imprejurari ar' deveni imposibila remánerea Capulu Besericei in Rom'a. Din aceste cuvinte ficcare a pututu se priceapa cá Pontificele in casu de resboiu, séu déca sectele ar' apucá deasupr'a in Rom'a, ar' parasí Rom'a. A dou'a justare este efectulu ce s'a produsu in Hispani'a, unde episcopulu de Barcelon'a a scrisa reginei-regente, rogându-o, se acordeze Pontificelui o hospitalitate nobila, despre ce a si incunoscintiatu pre Escelenti'a Sa Card. Rampolla, Secretariulu de Statu alu s. Parinte.

Dupa aceste, departarea Papei a devencu obiectulu preocupatiuniloru in Rom'a si in tóta lumea.

In Rom'a a produsu o adeverata spaima: pentru-cá cei cari traiescu din concursulu streiniloru, si-au vediutu atacata esistinti'a. In iérn'a trecuta forte adéncu s'a sémțitu, cá strainii din caus'a tumulteluor muncitoriloru, si a libertinajulu permisu secteluor, n'au venitu la Rom'a in numerulu obicinuitu; dar' ce va fi de noi déca se vá departá Pontificele? Ci nu numai cá voru încetá venitele trase dela streini, ci si cele provenitóre dela toti dignitari besericei románe.

Diarele guvernului de o parte deploráu departarea posibila a Papei, ér' de alta parte se înceráu de a intimidá pre Pap'a, si tóta Curtea Pontificala, cu amenintarea, cá déca Pontificele s'ar' duce din Rom'a, nu s'ar' mai poté reintórce nici cându in dereptu, si guvernulu s'ar' liberá de o surcina ce-i produce neincetatu dificultati

seriose. Diarele radicali diceáu, cá se bucura pentru stramutarea Papei din Rom'a, si pregateáu guvernulu, cá numai decátu se ocupe Vaticanulu si museele cu archivele si cu bibliotec'a, si asia Rom'a ar' încetá de a mai fi capital'a superstitiunii, si ar' remáneé capital'a Italiéi. Besericea S. Petru s'ar' stramutá in Panteonulu ómeniloru ilustru italianu, si orasiulu ar' deveni curatu civilu.

Iase fariseii liberalismului, adeca moderatii au tinutu altfelu de limbaju. Ei nu aprobáu politic'a lui Crispi fatia de s. Scaunu pentru-cá destépta susceptibilitati justificate, si ar' poté se produca complicatiuni cu cele-lalte puteri mari. De alta parte apoi apeláu si neincetatu apeléza la întieptiunea lui Leone XIII, cá se nu lase Rom'a nice in casu de resboiu, pentru-cá nu are nimicu de temutu, si nu e justificata preocupatiunea pentru viitoru, cá in ceva justari s'ar' vatemá sacra sa persóna.

Diarele catolice din Rom'a si din Itali'a nu se pronuntia de locu despre vestea acést'a a stramutarii Pontificelui din Rom'a, nici despre loculu, unde se duce, ci reportéza simplaminte scriile aflate in celelalte diare italiene si streine, si impresiunile produse in lumea politica prin atari faime si combinatiuni.

Acea apoi, ce e a se constatá inainte de tóte, este efectulu produsu de alocutiunea Pontificelui din 30 Iuniu, in lumea diplomatica. Adeverulu e, cá in Vien'a, in Berlinu si in Parisu emotiunea produsa a fostu nemarginita. Pentru cá departarea Papei din Rom'a ar' poté se produca confusiuni neprevedute in politic'a generala a Europei.

Precum suntemu noi informati acést'a eventualitate a provocatu mai multe consilii ministeriale in Vien'a. E faptu, cá între Vien'a si Vaticanu s'au schimbatu mai multe depesi telegrafice. Pentru ce? Pentru-cá in Vien'a se pricepe, cá unu Papa esilatu ar' fi o lovitura grozava in relatiunile aliantie triple. Pentru-cá din momentu, cându Crispi a vediutu, cá alianti'a Italiéi este necesara in Berlinu si in Vien'a, a abusatu de positiunea sa in detrimentulu s. Scaunu, si quasi a silitu pre puterniculu seu aliatu din Berlinu, se-i faca demustratiuni pentru *Rom'a, capital'a Italiéi*. Lumea catolica cunoște lucrurile aceste, de aceea nu mai are simpatii pentru alianti'a tripla, de care abuséza guvernulu cá se ostésca pre s. Scaunu Apostolicu si pre Pontificele insusi.

Ve potu asigurá, cá din Berlinu si din Vien'a se lucréza, cá se fie impededata departarea Papei din Rom'a, si spre scopulu acest'a se dau sfaturi energice lui Crispi, se se modereze si se tina in fráu sectele anticlericali.

Dar' apoi merge intru adeveru Pap'a din Rom'a? E o întrebare, la care adi nime nu póte se respunda hotaritu. Antaiu pentru-cá Pontificele n'a descoperitu nimeni vointi'a sa in acést'a privintia. A dou'a pentru-cá cestiunea acést'a se va deslegá dupa cum se voru desvoltá imprejurarile si evenimentele politice in Europ'a si mai alesu in Itali'a. Daca guvernulu Italiéi, pe tēmpulu pácii va scí se sustina ordulu bunu si respectulu datoritu s. Scaunu, si nu va permite se se ultrajeze Pontificele, atunci, asia credu, cá Pap'a nu se va miscá din Vaticanu. Daca inse va erumpe unu resboiu, in care va fi angajata si Itali'a, atunci cum va mai poté remané in Rom'a? Ce garantia póte dá guvernulu italianu pentru sigurantia Vaticanului si a persónei Pontificelui? Nici un'a. Pentru-cá atâtu guvernulu, câtu si sectele anticlericali dau cu socotél'a, cá Pontificele, in unu congressu europeanu diplomaticu -si vá revindecá drepturile sale usurpate si calcate de guvernulu italianu.

Ce e mai multu, déca Itali'a va invinge, atunci pre-

tensiunile guvernului si ale sectelor fatia de S. Scaun voru cresce fara mesura; éra déca va pierde, atunci crescându probabilitatea de a se restaurá poterea temporalá a Papei, nime nu va mai poté se contenésea furiá sectelor in contr'a Vaticanului si a persónei Pontificelui. Inse periodulu celu mai critica pentru Vaticanu va fi tîmpulu resboiului. Pentru-cá sectele pururea voru suspectá, cá Vaticanulu si clericalií tînu cu inimizii Italiei, ceea ce va aduce dificultati imense in calea comunicatiunei S. Scaun cu puterile streine. Éra corespondintiá diplomatica si religiosa a S. Scaun cu natiunile acele, cari se voru luptá in contr'a Italiei si a aliatiloru ei, va fi de totulu imposibila. Pentru-cá guvernulu italianu nu va permite cá guvernele inimice se aiba pre reprezentantii sei proprii in Rom'a pe lînga S. Scaun, cari se spioneze pasii si lucrarile guvernului italianu in tîmpu de resboiu.

Din aceste se deduce, cá pre tîmpulu de pace, cestiunea stramutarii Pontificelui din Rom'a depinde dela tinut'a guvernului italianu. Déca guvernulu merge si mai departe incuragiáundu sectele anticlericali in lupt'a lor infernalá contr'a S. Scaun si a Papei, e evidentu, cá Pap'a nu mai pote se stee in Rom'a, ci cauta se pasiasca pe calea esiliului, unde se afle mai multa libertate pentru binele besericeii.

Ci unde va cercá si va primí Pap'a ospitalitate? Desiguru pe unu teritoriu neutralu. Inse unde? Toti se cugeta la Hispani'a. E adevératu cá in acést'a tiara *per eminentiam* catolica, este unu entusiasmu profundu pentru primirea Papei. Municipiile orasielorulu celoru mai insemnate au tramisu tóte invitatiunile respectuóse la Pap'a rogáundu-lu se primósca ospitalitatea lor. Exemplele se inmultiescu pe di ce merge, încátu ministerulu Sagast'a se afla in perplexitate, de óre-ce Sagast'a voesce se reguleze cestiunea acést'a in contielegere cu Pap'a si cu regin'a regenta, si vrea se aiba elu onórea, si nu municipiile, de a oferí ospitalitatea pentru Capulu besericeii lui Christosu.

Intre aceste guvernulu italianu -si pune tóta silinti'a, se rescie ceva certu si positivu in cestiunea acést'a. Supraveghiarea politíala in jurulu vaticanului devine din ce in ce mai stricta; si ce e mai multu, se sustine cu positivitate, cá chiar' intre servitorii cei mai intimi din Vaticanu se afla de aceia, cari pentru remuneratiuni grase din fondurile secrete ale guvernului, referescu despre misicamintele din Vaticanu, precum si despre persónele cari se intorcu mai adese-ori prin salónele acelu palatu.

Corespondintiá diplomatica intre Vaticanu si intre celelalte puteri e continua si din ce in ce mai animata. S. Scaun se ingrijesce de buna séma, cá in casu cându s'ar' departá din Rom'a Pontificele, Vaticanulu se nu fia cuprinsu de ceva inimizii, si se fie respectata cá si proprietate a S. Scaun. In absentia Papii, ar' siedé in Vaticanu unu delegatu Pontificiu, carele ar' presidiá administratiunea si directiunea palatului, a galeriiloru, a museleloru, a Bibliotecei, a capelleloru, etc. Ce se va intéplá inse, singuru bunulu Domnieniu scie, cá dispositiunea evenimenteloru ominesci adese-ori surprinde tóte calculele si a celoru mai agere spirite. Un'a stá, cá tóte evenimentele trebuie se servésca spre marirea miresei lui Christosu, a besericeii catolice.

Voce din cleru despre dotarea preotimei.

Cestiunea dotatiunei clerului greco-catolicu nu se datédia de ieri de alaltieri, ci ace'a si- are inceputulu deodata cu urdfrea s. uniri intre poporulu romanescu. Deja

atunci prin decretulu imperatescu s'a asecuratu clerului greco-cat. acelesi drepturi si acelesi privilegia si imunitati cá si care avéau preotii basericeii rom-catolice.

De atunci încóce adese si de nenumerate ori s'a sulevatu cestiunea dotarei clerului greco-catolicu, in urmarea reprezentarei puternice a Auctoritatéi supreme besericesci s'au facutu inițiative, s'au susceptu pertractári, conscrieri de venite parochiale, - s'au reînóitu promisiunile si s'a recunoscutu necesitatea inbunatatirei sortei clerului. Si totusi ce vedemu? ace'a, cá luandu afora unele beneficia fórté putiene, dotate in vechime din liberalitate imperatósca, o parte buna din beneficia parochiale e providuta cu dotatiune carea computandu-se laolalta si venitele locali abia lovesce summ'a normala de 315 fl. respective 210 fl. anuali, o dotatiune accomodata relatiuniloru tempului din an. 1790, éra neci decátu indigentiloru tempului presente; precându cea mai mare parte a beneficiiloru parochiale pâna adi nu e de felu regulata si dotata, - ci preotimea se sustiene din putiena portiune canonica si din prestatiunile offerite decátra credintiosi, asia încátu preotimea ace'a avisata la administrarea ataroru beneficia necum sê se póta sustiené pre gradulu de scientia si de cultura dela dens'a pretinsa, dara in multe si in multe casuri e silita cá cu mijlóce necorespondiatóric, necuvenite statului preotiescu, se -si castige cele de lipsa pentru traiulu vietiei, pentru sustienerea familiei sale.

Apoi déca intro parte ori intr'alta mai alesu in partile ungurene s'a si facutu ceva pentru dotarea clerului greco-cat. din fondurile tierei, ace'a s'a intemplatú sêu sub forti'a impregiariloru extraordinarie, cá de es. dotarea beneficiiloru gr. cat. din Ungaria de susu pre tempulu revolutiunei din 1848, sêu cá ace'a dotare a fostu numai unilateralu, si mai multu cá o mila cá de es. a parochiiloru din partile Selagiene unde-cum se dice parochiele nu s'ar' fi providutu cu congrua intréga, ci numai cu óresi-carevá percentu din summ'a necesaria congruala.

Cam asia erá sê se intemple si cu parochiele ardelené din Dieces'a Lugosiului. Anume pre la an. 1879 Ministerulu culteloru recunoscandu necesitatea regularei parochiiloru ardelené, in principiu a adoptatu dotarea acelorá. Si cá aceasta sê se realisedie, cu conclucrarea administratiunei politice, si pre spesele fondului religiniei s'a facutu conscrierea veniteloru locale.

Prebas'a acestei conscriptiuni, V. Ordinariatulu Lugosiannu a cerutu cá summ'a ce se recere la integrirea congrua sê se asignedie din fondulu religiniei. Si ce s'a alesu? ace'a cá Ministerulu dupa multa pertractare, a buna séma numai se aiba modu de scapare de aceasta cestiune, a voitu cá pentru dotarea parochiiloru ardelené sê se statorésca unu principiu deosebitu de celu aplicatu in Ungaria, si adeca cá parochiele rurale se nu se dotedie cu congrua anualu de 630 fl. fora cu 315 fl. — Ordinariatulu aflandu acestu principiu degradatoriu si stricatiosu pentru venitoriulu clerului, nu l'a potutu adoptá, urmarea fú cá totu lucrulu a remasu nemica, si Ministerulu sub cuventu cá fondulu religiniei e eshauriatu, caus'a dotarei parochiiloru numite o a amenatu pre tempuri mai favorítóre. —

Nu numai atáta, — ci dupacum se scie in locu de ameliorarea dotatiunei preotimei din Ardealu, ace'a s'a micioratu, deórece si din subsidiulu eraríale aplacidatu prin resolutiunea majestatica pentru ajutorarea acelu cleru, diet'a tierei a mai subtrasu unu anumitu percentu subcuventu cá din summ'a subtrasa sê se formedie unu fondu permanentu. —

Póte. că in faci'a acestei stari a lucrului a statoritu si Synodulu provincialu din 1872 că nepotându-se acceptá între impregiurarile de facia regularea si dotarea parochieloru, *decátu numai dela conclucarea creditiosiloru*, modalitatea regularei o a lasatu se determine congresulu venitoriu alu Episcopiloru provinciei, ori synódele diecesane (Tit. IV. cap. III).,

Intre astufeliu de impregiurari usora se póte coprinde ce bucuria a sentitu clerulu ruralu miseru dotatu, cându înainte de aceasta cam cu 2 ani a intielesu, că Ministrulu culteloru de atunci Aug. Tréfort a luatú initiati'a pentru regularea dotarei parochieloru romano- si greco-catolice, — provocandu adeca Episcopatele la pertractarea acelei cestiuni.

Pentru clerulu greco-catolicu cestiunea dotarei a devenitu cu atâtú mai interessanta, cu câtú in resolutiunea majestatica data la operatulu comisiei micste ce fú esmisa pentru statorirea modalitatei de regulare, in modu deosebita *se intonédia regularea dotarei clerului greco-catolicu.*

Cestiunea vitala a dotarei clerului rom. si greco-cat. deja mai bine de 2 ani formédia obiectulu pertractariloru între Corulu episcopescu alu Ungariei si între guvernulu tierii si totu ce se scie pana acuma despre acésta cestiune de mare interesu, se reduce la atata că Episcopatele rom. si gr. cat. au tienutu pâna acuma câte-vá conferintie, — că rezultatulu statoririloru acelora s'a susternutu Majestatei sale, — că între Corulu episcopescu si guvernulu s'a escatu óresi-care-vá differintia facia de modalitatea conscrierii veniteloru, — apoi că Majestatea s'a intro resolutiune a specificatu principale, ce suntu de a se statori si limpedi mai înainte de dotare. — Si ace'a se scie că conscrierea veniteloru parochiale s'a efectuitu inca in anulu trecutú si prin diecesele greco-catolice. —

Éra facia de modalitatea regularei congruei se affirma, că ace'a ar' stá intr'ace'a, că Episcopatul rom. cat. in cerculu seu de activitate si din poterile sale proprie voiesce a formá nuu fondu, din care apoi s'ar' dotá parochiele. Incatu e pentru dotarea clerului gr. catolicu ni se spune, că *ace'a cade sub altu punctu de vedere, sub alte privintie.*

Altucum, cumcă caus'a dotarei clerului nu stagnédia, ci stá sub pertractare cursiva si consequenta se pote cunoşce de acolo, că Primatele Ungariei nu asia de multu a recercatu si Episcopatele provinciei nóstre că pre bas'a conscrierii veniteloru deja executate se faca reportu in caus'a dotarei. Se scie că acestei recercari pâna acuma s'au fi satisfacutu din partea toturoru ordinariateloru aretandu-se in conspecte summarie starea parochieloru din diecesa.

Conspectele din cestiune s'au compusu pre bas'a principialoru adoptate in conferintiele Corului episcopescu.

Cum se voru dotá preotii nostri, si in ce mesura si candu? aceasta vá aretá venitoriulu, care e in man'a lui Domnedieu. Clerulu miseru abia ascépta acelu momentu cându prin dotarea s'a convenita -si vá poté alleviá necesurile vietiei sale de care e intempinatú. Noi se speramu in Domnedieu si in nesuintiele parintesci ale Archireiloru nostri, macarcă nu potemu se tainuimu neci ace'a temere a nóstra că nu cumvá dotarea ace'a éراسi sè se amene la tempuri mai bune, ori numai sè se aplaciedie din fondulu religiunei óresi-careva summa de mila, si aceasta inca sub anumite conditiiu restringatórie, care apoi la tempuri oportune sè se intrebuintiedie cá arme si curse pentru libertatea si actiunea independenta a preotimei!

Dealtu mintrea nu se indoesce nime despre ace'a, că Episcopatul provinciei nóstre basericesci póta pre ánima alleviarea sórtei preotimei, si deodata are grigia neadormita

si pentru conservarea drepturiloru basericeei nóstre. Amu dorí inse se scinu mai in detaiu stadiulu, in care se afla de presente cestiunea dotarei nostre, că ace'a ne intereséza fórté.

Unulu din cei interesati.

Din viéti'a pastorala

Indrumări practice de Titu Budu.

VI. Form'a esterna a predicei.

Servitiulu divinú este maiestosu, debue dar' cá predic'a se corespunda aceluia. Adeverulu divinú este frumseti'a cea originala, dreptu ace'a nu este iertatu a desconsiderá form'a cea esterna a cuvântarei; — si la acést'a debue a fi cu privire nu numai din consideratiune estetica, ci si din consideratiune psihologica. — Predicatorele numai asia va fi stapânu preste materi'a sa deca cá unu beliduce va cunoşce planulu ideeloru sale principale, si va fi in stare a le asiediá acele la loculu lorú.

Anuntiatoriulu, precursoriulu predicei este testulu (moto), care dearendulu este reducerea evangheliei dilei la o singura sententia. — Acest'a odiniora nu érá in usu, si a inceputu a-lu folosi predicatorii din Franci'a, dela cari a trecutú folosirea tectstului si la noi. Testulu are partea sa buna, căci testulu bine alesu produce efectulu doritu si este spre ajutoriulu predicatoriului. — Inse mai alesu la predici ocasionale debue a fi cu mare atentiune la alegerea testului.

Astfelu cu succesu a aplicatu predicatorile festivitatiei de multiamita ce s'a celebratu in Vien'a dupa eliberarea acelei cetati prin Ioanu Sobiesky testulu: „*Fostau omu tramisu dela Domnedieu si numele lui érá Ioanu*“. Séu de exemplu, cându Vasiliu Erdeli episcopulu de Oradea-mare stându lângu trupulu recitu alu antecesorului seu alu nemoritoriulu Episcopu Samuilu Vulcanu a inceputa cuvântarea sa funebreale cu cuvintele: „*Mori'a Samuilu*“ (1 Reg. XXV. v. 1).

Din contra este gresiala mare deca testulu nu stá nici intr'o legatura cu predic'a, séu deca este prea scurtu si nu face sentintia deplina; de exemplu ar' fi gresite unele testuri cá aceste: *binccuvânta, intrá, tacú* atc.

Dupa testu urméza esordiulu, cu care se cuprinde si se trage atentiunea ascultatoriloru la cuprinsulu predicei.

Dela impresiunea prima ce produce predicatorile depinde in mare parte succesulu cuvântarei sale, dreptu ace'a la prelucrarea esordiului debue se fia cu cea mai mare luare de séma. Cu placere ascultámu cuvântarea deca esordiulu este atragatoriu. — Esordiulu golu, desu folositu, prea lungu si aplicabilu la ori ce materia nu suscitéza atentiununea.

Frumosu exemplu de esordiu atragatoriu avemu intr'o predica de postulu mare a vestitului Segneri, care a inceputu predic'a sa astfelu:

„Astăzi vreu a ve predică despre unu lucru nou ne mai auditu“ — si tacîndu se facî linisce mare in beserica — „s'a hotaritu“ — urmă predicatoriulu — „că totu omulu debue se mōra, apoi vine judecat'a, despre acestu lucru nou si neaudit voiescu adi a predică“ — unii dintre ascultatori au zimbitu, ér' altii s'au mahnitu; inse predicatorile a continuatu cu afabilitate: „iertati-me iubiti mei, déca v'ati insielatu, inse nu voi v'ati insielatu in mine ei eu in voi, căci vedindu viéti'a vōstra desfranata si peatōsa am cugetatu că n'aveti nici o cunoscentia despre mōrte, inse acum vedu că ace'a nu este necunoscenta inaintea vōstra, numai nu meditati despre ace'a ce este mōrtea si eternitatea“. . . . si apoi a predicatu forte petrundiatoriu despre morte.

Asemenea a facutu s. Bernat, care dupa cuvintele aceste: *Ore cine se va mântui dintre noi?* — a tacutu — apoi a repetatu intrebarea implăudui-se ochii de lacrimi, încātu deja esordiulu a petrunsu pre ascultatori.

Inse nu este iertatu că esordiulu se fia ceva neindatinatu, că a parochiului aceluia, care dupa cetirea evangheliei a scosu din buzunariu o pipa, a implut'o cu tabacu, si a disu de vre-o trei ori, draculu se te duca, si apoi a adausu: acést'a este rogatiunea vōstra cea de deminetia“.

Predicile mai incolo de-a rëndulu au propusetiunile sale, cari detiermurescu cu precisiune materiile prediceii.

Propusetiunea de-a rëndulu se imparte in mai multe parti, — francesileru le place numerulu trei, germaniloru doi.

Unii dintre predicatori suntu in contr'a impartirei prediceii, dicîndu că n'a fostu in usu nice la cei betrâni. Inse impartirea prediceii usioréza lucrarea si opresce esagerarea. Apoi esperinti'a ne invétia, cumcă cuvéntarea impartita o tienu mai bine in mente ascultatorii. — De regula este bene a espune ascultatoriloru impartirea prediceii, inse pōte se si remâna aceea, déca de esemplu este scurta séu petrundiatoriã.

(va urmã).

Programulu

prescrisu la tîncerea Sinodului archidiecesanu, ce se va deschide in Blasiu in 17. Septembrie 1889.

§. 1. In diu'a 16. Septembrie st. n. a. e. adeca Luni dupa amiediadi la 3 óre voru conveni toti in sal'a resiedintiei metropolitane dela porta, unde una Comisiune de 5 membri, a careia presiedinte va fi unu Canonicu, va luã inainte verificarile toturoru celoru veniti la Sinodu, a carora resultatu apoi se va propune in siedinti'a prima dupa deschiderea Sinodului.

§. 2. In 17. Septembrie cá diu'a deschiderei Sinodului la 7^{1/2} óre demineati'a se va celebrã Sânt'a Liturgia cu „Imperate Cerescu“ pontificandu Metro-

politulu pre lēnga asistenti'a aceloru Membrii Sinodali, cari voru poté concelebrã, ceia alalti toti fiendu de facia la S. Liturgia.

§. 3. Dupa S. Liturgia la 9 óre voru conveni toti la resiedinti'a metropolitana amintita in §-lu I, unde apoi Metropolitanulu invitatu venindu va deschide Sinodulu cu o cuventare.

§. 4. Sinodulu fiendu deschisu se voru alege 4 notari sinodali.

§. 5. Dupa acea Comisiunea verificatoria va propune resultatulu verificariloru preatinse in §. I.

§. 6. Fininduse verificarea, Sinodului constituitu se voru propune operatele deduse despre obiectele, ce se voru luã la pertractare.

§. 7. Acum se voru alege Comisiunile statatorie camu din 9. membrii, carora li se voru dá elaboratele despre obiectele sinodali spre combinare si proiectare.

§. 8. Siedinti'a va dura celu multu pana la 12 óre antemeridiane, dupa care la 1 óra postumeridiana toti membrii Sinodului voru conveni la prandiu in resiedinti'a metropolitana.

§. 9. Dupa prandiu, deca cutare comisiune se va insinúa a fi gata cu operatulu seu, la 4 óre postm. se va tîncé siedintia pentru desbaterea obiectului, ce se va presentã din partea Comisiunei indicate, dupa ce mai antaiu se va autenticã protocolulu siedintiei anteriore.

§. 10. In 18 Septembrie st. n. demineati'a la 7 óre se va celebrã S. Liturgia, la carea voru luã parte toti membrii Sinodului celebrandu cati voru voi.

§. 11. La 9 óre se va incepe siedinti'a, in carea mai antaiu se voru autenticã decretule siedintiei premerse, dupa acea se voru continuã pertractarile obiectelor restante, durandu siedinti'a pana la 12 óre, dupa acea voru merge toti la locuintiele loru.

§. 12. Dupa amedi la 3 óre éra se va tîncé siedintia pana la 6 óre, in carea dupa autenticarea decretelor stabilite in siedinti'a anteriore, se voru luã la pertractare obiectele, cari aru mai fi de desbatutu, dupa a carora terminare, nefiendu mai multe obiecte pentru sinodu, se va incheiã Sinodulu si respectivii membrii se voru reintorce la a le sale.

Blasiu la 3. Septembrie 1889.

(Donu gratiosu). *Escelenti'a S'a Preasantitulu Metropolitanu Dr. Joanu Vanecu* a pusu in prospectu unu donu gratiosu de 3000 fl. v. a. pre sem'a fondului de pensiune a profesoriloru romani gr. catolici dela institutiele de invetiamentu din locu, pentru a carui infientiare se lucréza chiaru acuma.

Dr. Joanu Ardeleanu, unulu din cei mai zelosi colaboratori ai acestui organu besericescu — dupa-ce in anulu scolasticu trecut^{1888/9} in lips'a poteriloru didactice a functiunatu cá profesorulu la gimnasiulu din locu, cu incheierea anului scolasticu mai susu amintitu, abdicandu oficiulu de profesorulu, s'a reintorsu in dieces'a Oradei mari la Beiusiu, domiciliulu seu celu adeveratu, petrecutu de cordialele nostre felicitãri.

Partea scolastica.

Insemnatatea reuniunilor, seau conferintieloru invetiatoresci.

O cestiune asía de importanta, care se urmarésca unu scopu atátu de salutaru, cá reuniunile seau conferintiele invetiatoresci, abia credu se esiste; si totusi atátu de pucinu se vorbesce despre ele, atátu suntu de nebagate in séma, mai cu séma la o parte dintre noi románii, încátu 'mi vine a crede, cá convingerea despre insemnatatea acelor'a înca nu a strabatutu in ânimele nóstre.

Ori care ar' fi caus'a neatențiunei ce li s'au datu, acestu faptu e cu atátu mai regretabilu, cu câtu prin acest'a sa ignoratu un'a dintre celea mai principale conditiuni de desvoltare ale invetiatorimeii, si prin urmare a poporului nostru.

Dóue, dintre celea mai de capetenie întrebări, forméza periferi'a cercului de activitate a reuniunilor, despre cari vreu se vorbescu, dóue întrebări, acaroru rezolvare de nu ar' fi preocupatu lumea, omenimea inca si astadi ar' fi in stare primitiva. Acelea întrebări de o insemnatate fora parchia suntu: cumu, si prin ce midilóce se póte rádicá omulu la trépt'a-i competentá?

In cadrulu acestor'a s'a svêrcolitu lumea începêndu din seclii cei mai îndepartati si pana in diu'a de astadi, pre terenulu acestor'a au încaruntitu mii de barbati, multime mare de luceferi si-au consumatu viéti'a luminându coitiurile si ângihietiele din labirintulu acestoru întrebări.

S'a sacrificatu întru adevéru nespusu de multu, dar' s'a si facutu multu in directiunea acést'a.

Si óre dupa o truda atátu de îndelungata si ostenitiósa ajunsamu pana la acelu punctu, de unde mai de parte se nu mai potemu pasí nici unu pasiu? Esperinti'a de tóte dilele ne argumentéza, cá inca suntemu departe de ace'a culme, si prin urmare cá mai avemu inca multu de facutu si de descoperitu.

Scrisu-s'au o gramada de opuri referitórié la desvoltarea intelectuala a omului, descoperitu-s'au multime de cái, prin cari potemu conduce pre omu la ce este cu adevératu bunu si frumosu, aretatu-s'au unu mare numeru de regule, ce au de a le observá aceia, cari se ocupa cu cultur'a omului, totu numai spre a poté ajunge mai iute si mai securu la scopu, dar' pre lângá tóte acestea, resultatulu de multeori ne convinge, cá seau nu au fostu destulu de practice midilóce folosite, ori modulu cum le-amu aplicatu, nu a fostu destulu de corectu.

Midilócele celea mai practice si modulu celu mai corectu spre aplicarea acelor'a, acestea puncte cardinali, de la cari depinde cultur'a omului, trebuie se ni fia tiênt'a, catra care cu totu deadinsulu se ne îndreptamu pasii nostri, trebuie se fia punctulu, care se ne atraga tóta atentiunea nóstra.

Nu e destulu cá avemu o multime de opuri, cari in teoria ne aréta modulu, cum se educamu pre omu, si cum se-i cultivamu spiritulu lui, ci, déca nesiuinti'a nóstra este îndreptata catra calea cea mai óbla si mai securu, ce conduce la scopu, atunci e neaperatu de lipsa, cá probândule prin „foculu lamuritoriu“ alu scólei practice, se ne convingemu, cá óre suntu ele destulu de aplicabile si ducatóre la scopu?

Astufeliu, acomodândune dupa acelea in educatiune si instructiune, unulu esperieza un'a, altulu alt'a si asia mai departe. Deci, numai din esperintiele factoriloru didactici vomu poté culege midilócele celea mai practice, si numai acestea ni potu face cunoscute cáile celea mai secure, ce conducu la scopu.

Stându lucrulu astufeliu, ni se impune întrebarea, care se fia óre terenulu celu mai acomodatu spre espunerea ataroru esperintie, pentru noi indispensabile, déca nu reuniunile seau conferintiele invetiatoresci?

Reuniunile, seau conferintiele invetiatoresci suntu unii dintre cei mai principali factori, cari contribue la desvoltarea poteriloru didactice, suntu unii dintre cei mai buni conducatori pre terenulu educatiunei si instructiunei; si éta de ce!

I. Déca ne vomu aduce aminte, cá opurile pedagogiloru de renume, cari trebuie se ni servésca de calauzu in calea, care conduce catra scopulu sublimu, aflatu de omenime, se deosebescu mai multu, seau mai pucinu unele de altele, si prin urmare unele mai bune, altele mai pucinu avantagióse progresului, atunci multi dintre invetiatori, mai cu séma cei mai pucinu esperti intru alegerea celui mai bunu pedagogu, dupa care are se se orinteze, suntu espusi de a retací de multeori pre cái mai pucinu recomêndabile.

Suntu multi invetiatori, cari se acomodéza parte dupa unii, parte dupa altii dintre pedagogii de frunte; nui vorba, e bunu lucru acesta, pentru cine scie, ce se culéga dela unulu, si ce dela altulu, dar' e mai reu pentru invetiatorii neesperti, cari, in asemenea casuri, ar' pote-o patí cu imprumutatulu, cá rotariulu, carele la facerea unei róte de caru, se ar' folosí spre es. de butuculu unei rotile, de spitiele unei róte de caru si de obédele unei róte de carutie.

In casurile acestea, celu mai bunu refugiu spre a poté scapá de atari rataciri suntu reuniunile seau conferintiele invetiatoresci, numai ele ni potu oferí celu mai bunu servitiu in privinti'a acést'a.

II. Al' doilea motivu, din care reuniunile ni se impune cá o conditiune indispensabila, este perfectionarea invetiatorimeii in sfer'a didactica.

Nu toti invetiatorii suntu destulu de versati in cunoscintiele metodice. Acést'a e unu adevéru, pre care nu-lu poté trage nime la indoéla. Detorinti'a celoru mai buni este, cá se întinda mân'a de ajutoriu celoru mai debili dintre

consotii sci de lupta; si care se fia óre terenulu celu mai acomodat spre scopulu acest'a, déca nu reuniunile seau conferintiele invetiatoresci?

Prelegerile practice si discursurile pedagogice, ce se tienu in adunarile reuniunilor, suntu totu atâtea radie binefacátore, suntu totu atâtea isvóre, cari concurgu la desvoltarea si perfectiunea poteriloru didactice.

III. Déca de la invetiatoriu se pretinde se fia posesorulu unei sume considerabile de scientie, conformu titlului onorificu, ce-lu póta, déca procurarea opuriloru scientifice, cari suntu depositulu, din care se póte inavutí spirital-minte, unui invetiatoriu (din lips'a midilóceloru materialí) -i este fórte cu greu realisabila, atunci nu-i remâne alt'a de facutu, decátu a se aruncá in bratiere reuniunei, care 'i va intinde mân'a de ajutoriu prin bibliotec'a s'a.

IV. Reuniunile ni oferu celu mai bunu indreptariu intru indeplinirea detorintieloru facia de scóla si societate.

Detorintiele unni invetiatoriu suntu fórte multe, ele trebuie se cultive spiritulu generatiunei tinere, ele trebuie se se ingrígiesca, cá din micile vlastare ale omenimei, se erésca caractere nobile, elu trebuie se premérgea cu esemplu bunu inaintea eleviloru si a poporulu, in societatea caruia traiesce, trebuie se fia cu cea mai mare atentiune, cá nu cumva in portarea s'a se tréca preste marginile bunei cuvenintie, scurtu, se faca totu, si se nu negléga nimicu, din multele detorintie ce le are unu bunu educatori.

Sublima e chiamarea invetiatoriului, plóia de binecuvéntare suntu fructele osteneleloru lui, déca acel'a e la culmea misiunei sale! dar' pre cátu e de sublima si binefacátore pentru omenime acést'a misiune, pre atátu e de impreunata cu mai multe necadiuri.

Dibace trebuie se fia invetiatoriulu, cá se póta reusi triumfatoriu prin multimea necesuriloru si greutatiloru, cu cari are de a se lupta, dibace cá unu capitanu de naia pre marea fortunósa. Acést'a e un'a dintre celea maí principale insusiri, ce trebuie se-o posiéda unu invetiatoriu; in posesiunea acesteia numai ajutati de esperintiele altor'a vomu poté ajunge mai iute si mai securu.

Eta dar', ca terenulu reuniuniloru si din acestu punctu deve dere 'si argumentéza ponderositatea s'a!

V. Reuniunile seau conferintiele invetiatoresci suntu cei mai buni luptatori in contr'a indiferentismulu, ce se manifestéza facia de lectur'a si sprijinirea opuriloru si diareloru pedagogice, demulteori chiar' si decatra cei competenti.

Cine vá poté deci calculá folosulu, ce lu aducu reuniunile si in privinti'a acést'a?

VI. Apoi despre influinti'a binefacátore, ce o au acestea asupra culturai sociale, care nu este iertatu se-i lipsésca unui invetiatoriu, credu, ca nu vá dubitá nime.

Eta dar' câte argumente puternice se lupta pentru reuniunile invetiatoresci!

Este superfluu se mai lungescu vorb'a despre insemnetatea acestor'a, cá-ci deca vomu scrutá dupa folósele, ce le-au adusu acelea invetiatorimei din statele mai culte,

unde acestea midilóce pentru rádicarea statului invetiatorescu au fostu privite cá nesce conditiuni vitale si prin urmare, puse odata in practica, au fostu sprijinite in totu modulu posibilu de catra statu si natiune, nu potemu, decátu se ne minunamu de aventulu celu mare in cultura, la care s'au radicatu respectivele natiuni, ajutatate fiendu in mare mesura de acestea midilóce salutarie.

Convingerea despre insemnetatea reuniuniloru invetiatoresci a strabatulu prin tóte statele, a pusu tóta lumea pedagogica in miscare, cá-ci nu este statu cultu, unde se lipsésca acestea, nu este natiune, predomnita de dorulu culturai si civilizatiunei, se nu se folosésca si de acestea midilóce, cari contribue forte multu la perfectiunea invetiatorimei si prin urmare a poporulu.

De reuniuni invetiatoresci suntemu incungiurati de tóte partile, de folosele acestor'a suntu impartasiti toti invetiatorii nationalitatiloru conlocitóre cu noi, reuniuni invetiatoresci au toti románii din tiér'a acést'a, afora de noi, acesti din Archidieces'a greco-catolica, pare cá noi nu suntemu in seclulu alu 19 lea, in seclulu reuniuniloru, seau dóra pentru noi acestea ar' fi o superfluitate?

Se aruncamu o privire in juru de noi, se vedemu cum stámu cu majoritatea invetiatorimei nóstre, si apoi se ne intrebam, deca reuniunile invetiatoresci suntu unde-va mai de doritu, cá la noi.

Stáundu lucrulu astufeliu, nu ne mai remane nici unu momentu de hesitatu, ci baremu acum se li damu ospitalitatea cuvenita, baremu acum se incepemu a ne folosi si noi de acestea midilóce dela care altii au trasu dejá folóse considerabile.

Lucrulu nu e greu de resolutu, nu multa batere de capu ni trebuie, pucina activitate se recere, si vomu vedé acestea cestiuni salutarie intrupându-se si la noi.

Spre scopulu acesta, eu asiu fi de parerea, cá toti invetiatorii se ne grupamu in despartieminte de reuniuni, pre acestea apoi se le sub'ordinamu unei reuniuni generale Archidiecesane, buna óra cum e constituita reuniunea generala a invetiatoriloru románi greco-catolici „din jurulu Gherlei, acaroru statute, cu pucina modificatiune, le-amu poté adoptá si noi. Asia credu, cá ar' fi mai consultu; selu ce are pareri mai bune in acést'a privintia, faca ni-le cunoscute, dar' la totu casulu se ne punemu pre lucru barbatesce, ca-ci nu mai e tempu de pierdutu!

S. Nicóra,
invetiatoriu.

Istori'a anului.

I.

Precum primele inceputuri geometrice si-au luat originea la vechii egipteni, totu la acestia aflamu si cele mai de ántáiu urme despre impartirea timpulu in anumite intervale mai mari séu mai mici, precum este anul cu divisiunile si subdivisiunile sale. Astu-feliu Egiptulu se pote numí intre altele si patri'a chronometriei si a calendariulu.

Intervalulu de timpu, in care sórele percurge cele douespriedice constelatiuni ale zodiacului, asia încātu plecandu buna óra dela equinoctiulu de toamna se ajunga erasi la acelasi, egiptenii 'lu simbolisau printr'unu balauru ce-si musicá cod'a cu dintii, si care semnificá togmai ceea ce exprimamu noi prin cuventulu *annu* lat. annus. Va se dica, pre vechii latini i-a condusu la formarea cuventului annus — anu — aceasi idea, care a codusu si pre egipteni la simbolisarea de mai susu. Că-ci ori cătu de varie s'ar' paré opiniunile etimologistiloru despre originea latinului annus, ele se intalnescu asupr'a aceleiasi idei. Remânându pre lănga cele mai acceptabile, amentimu că unii deriva acestu cuventu dela vechi'a prepositiune inseparabila *am*, care se mai afla inca si astadi in compositiune cu unele verbe cá: *ambire*, *amplecti* etc. si din verbele no I. Prepositiunea acést'a nu e inse decâtu o contractiune a grecescului *amphi* si are insemnarea de *giuru impregiuru*, ér' verbulu no e luatu intru semnificatiune de fluo 3 = curgu me strecoru. Prin urmare cuventulu annu — annus — exprime unu intervalu de timpu, ce se strecóra impregiuru pana ce ajunge éراسi la punctulu de unde a plecatu. Altii sustienu că cuventulu annu si- ar' avé originea in *anel* = *annulus*, de óre-ce terminanduse togmai la punctulu de unde a inceputu se întóree oresi cum in sine insusi cá si ánelulu, dupa disa lui Virgiliu: *atque in se sua per vestigia volbitur annus* (Georg. II 401).

Anulu egipteniloru, desi celu mai vechiu, si cá atare una creatiune originala, erá éra cu tote acestea mai esactu de cătu alu multoru popora posterióre. Elu numerá odiniora 360 de dile naturali, intocmai precum erá divisatu si cerculu in 360 de grade, ér' acestu numeru de dile formá douespriedice luni egali. Cu timpulu numerulu dileloru se complectá la 365; inse prin acést'a lunile nu suferira nici una schimbare, de ore-ce cele cinci dile de nou adause, numite complementare, se computau totu-de-a-un'a dupa complect'a incheiare a celor 12 luni fora de a fi numerate la vre-un'a din ele, si formandu ore-si cum periodulu de transitiune dela unu anu la altulu. Estu modu dupa ultim'a dí a lunei Mesori, care erá cea din urma a anului, urmá ántái'a complementaria, a dou'a . . . pana la cince'a, cu care se finea anulu. Totu acést'a sistema anuala o adoptara si *persii*, ér' in timpulu mai recente o aflamu in calendariulu republicei francese introdusa prin decretulu dela 28 novembre 1793 si delaturatu la anulu 1806.

Spre a vedé mai claru că sistem'a anului republicanu alu francesiloru n'a fostu decâtu una fidela copia a anului egipteanu, espunemu aci urmatori'a tabela comparativa:

anulu egipt.	anulu replub.	anulu nostru.
lunile: 1. Foth	= 1 Vendémiaire	= 22 Sept. — 21 Octob.
2. Phaophi	= 2 Brumaire	= 22 Sept. — 20 novemb.
3. Athir	= 3 Frimaire	= 21 nov. — 20 decemb.
4. Chiac	= 4 Nivose	= 21 decem. — 19 januar.
5. Thebi	= 5 Ventóse	= 20 jan. — 18 februar.
6. Mechir	= 6 Pluvióse	= 19 febr. — 19 martiu
7. Phameuoth	= 7 Germinal	= 20 martiu — 18 Aprile
8. Pharmuthi	= 8 Floréal	= 19 aprile — 18 maiu
9. Pachon	= 9 Prairial	= 19 maiu — 17 juniu

10. Pauni	= 10 Mesidor	= 18 juniu	— 17 juliu
11. Epiphi	= 11 Thermidor	= 18 juliu	— 16 august.
12. Mesori	= 12 Fructidor	= 17 augustu	— 15 septem.

Din comparatiunea acést'a se vede că atātu anulu egipteanu, cătu si celu francesu republicanu incepea la 22 Septembre alu calendariulu nostru, si că cele cinci dile complementari se adaugeau la egipteni dupa inchiarea lui Mesori, ér' la francesii republicani dupa lun'a Fructidor, cebri ambele se terminau cu 15 septembrie ca lendariulu gregorianu.

Se scie că cuventulu *carindariu* séu *calendariu* s'a formatu din latinulu *calendarium*, ér' acest'a din *calendae*, care erá numirea dilei prime din fia-care luna. Cu tote aceste se pare inse cam curiosu, pentru ce se se numésca prim'a di, care este numai un'a, cu form'a plurala de *calendae*, si nu cu cea de singularu *calenda*.

Cetitorii -si voru aduce aminte, că pontificii romani, instituiti de Numa Pompiliu, aveau intre altele si atributiunea de a convocá poporulu la inceputulu fie-carei luni pre muntele Capitoliu si a-i face cunoscute asia numitele *nonae*¹⁾ cari in unele luni cá: martiu, maiu, quintiliu si octobre cadeau pre diua a sieptea ér' in celealalte pre diu'a a cincia. Er' Macrobiu (sat. I 15) ni spune, că pontificele erá detoriu se repetiésca anuntiarea *noneloru* de cinci ori cându urmau in diu'a a cincia, si de siepte ori cându cadeau pre diu'a a sieptea. In formul'a de anuntiare se intrebuintiá inse totu-de-a-un'a verbulu *calo*, care — precum se vede din celea amintite — trebuia se se pronuncia dupa cerintia: de cinci seau de siepte ori. Din acést'a cauza s'a vediutu dupa Macrobiu cu scopu, cá diu'a prima se se numésca cu form'a de pluralu *calendae*.

Dupa Ovidiu (Fast. I 55) scimu inse, că primele dile ale luniloru erau consacrate Junonei; ér' Varro (ling. lat. V. 4) ne spune, că in anutiarea dileloru pontificii se servéu de formul'a: „quinque dies te calo, Juno novella“, seau: „septem dies te calo, Juno novella“ voidu a exprimá, că cinci seau siepte dile din cutare luna voru invoca pre dies'a, dupa cum cadeau adeca *nonele* in diu'a a cincia séu a sieptea. Deci, fiindu-că pentru invocarea dieesei se aplecá totu-de-a-un'a verbulu *calo*, repetatu de cinci, resp. de siepte ori, pentru acea s'a numitu si prim'a di din fia-care luna cu form'a plurala de *calendae*, ér' nu cu cea singulara de *calenda*.

De alimentrea *calendarium* se numia la romani carticic'a s'au librulu, in care creditorii infereau numele debitoriloru impreuna cu sumele imprunutate acelor'a. Se intielege că, cu cătu mai multi debitori avea cineva, cu atātu trecea de mai avutu. Pentru acea dice si Seneca (ep. 80): „divitem istum putas, qui in omnibus provinciis arat, quia magnus

¹⁾ Numirea de *nonae* s'a formatu din *nundinae* (têrgu), ér' acést'a din *novendinae* — *novem dies*; că-ci Románii introdusera têrgulu totu la 9 dile, pentru că tieranii in intervalu de optu dile se véda de lucrulu campului, ér' in diu'a a nou'a se vina la Rom'a cá se-si têrguésca cele necesarie si totu una data se afle nouele dispositiuni si legi, ce se voru fi adusu in acelu intervalu.

illi calendarii liber volvitur⁴. Numirea de *calendarium* s'a datu inse libretului de împrumutu pentru acea, fiindu-că debitorii se obligau totu-de-a-un'a a respunde — fie întregu împrumutulu contractatu, fie numai dobând'a dupa elu — la dilele prime (calendae) ale lunilor; si astu-feliu in fruntea fia-carei pagine dintr'unu atare libretu erá scrisa numirea unei calendae.

Precum noi amu facutu din *calendarium carindariu*, totu astu-feliu au facutu si italianii, spaniolii si portugesii cuventulu *calendario*, englesii *calendar*, francesii *calendrier* si germanii *calender*. Inse la francesi, englesi, spanioli si portugesii in locul numirei de *calendarium* se usita mai desu numirea *almanach*, formata din cuventulu *man*, care la orientali insemna luna dupa spus'a ilustrului Arago. Noi cá si germanii întrebuintiamu mai multu numirea de *calendarium* ér' despre slavi si greci amu poté dice, cá n'au introdusu inca acestu cuventu in limbile lor, ci in locul lui si-au formatu altulu, care corespunde verbalu celui de *almanach* cá si italianului *lunario*.

De aci se vede, cá *calendarium* si *almanach* suntu numiri sinonime, de ore-ce si un'a si alt'a insemnéza astadi una colectiune de tabele, in cari suntu consemnate divisiunile si subdivisiunile timpului dupa raportulu loru naturalu si conventionalu. Profesorulu Lafaye in insemnat'a sa opera „*Dictionnaire des Synonymes de la langue française*“ face una paralela intre *calendarium* si *almanach* si terminandu dice, cá numirea cea de antáiu (*calendrier*) ar' trebui luata in sensu mai strinsu, ér' cea din urma (*almanach*) in sensu mai largu. Dinsulu observa cá si unulu si altulu cuprinde consemnarea toturor dileloru de preste anu ordinate dupa luni si septemani, numele santiloru din fie-care dí, serbatorile principali, inceputulu anutempuriloru, fazele lunei, precum si crescerea si descrescerea dileloru. Cându inse prelânga datele acestea se mai afla adause si alte observatiuni astronomice privitoare mai alesu la eclipsele solari si lunari tîrgurile de preste anu, prediceri de plóia, ventu, calduri si frigu, s'au alte profetii fantastice si consilie sarbede ori cutare timpu, — atunci i-se dá de comunu numele de *almanach*.

Celu mai vechiu *calendarium* crestinu este una consemnare de serbatori, facuta la Rom'a in anulu 354 dupa Christosu.

De alta parte e cunoscutu, cá deja vechii Románi incepura a adauge in *calendarium* loru — numitu si *fasti* (i. e. *dies fasti*) — feliu de feliu de notitie, meteorologice si agronomice. Dar' cu tote acestea, celu de antáiu *almanach* mai popularu potemu dice cá a fostu celu publicatu de Mat. Laensberg in anulu 1636 la Lúttich. Multimea profetiiloru ridicule cuprinse intru acest'a avú efectulu seu asupra credulitatei multimei si atrase publiculu de minune, de unde si avú o desfacere uimitore. Acést'a erá si lucrulu firescu, cá-ci celu ce speculéza cu credulitatea omenésca pote fi totu-de-a-una siguru de reusita. Despre abuserile si specul'a ce se facea cu fictionile profetice de prin *almanace* ni relatéza Arago unu casu forte marcabilu:

„In cei de antáiu ani ai fundarei sale academi'a de sciintie din Berlin, fondata la anulu 1701, avea cá isvoru principalu de venitu desfacerea sau vendiarea *almanachului* seu. Unu eruditu insemnatu aflá inse de necuvenintiosu cá in *almanachulu* unei academie se se publice profetii luate din ventu, cari nu se baséza pre nici unu principiu admisibilu. Propuse deci in consecintia, cá in locul aceluor prediceri nefondate si mincinóse se se tiparésca pre viitoriu notitie clare si sigure despre lucruri de interesu generalu. Propunerea acést'a de reforma se primí; dar' ce se vedi? Desfacerea esemplarielor din *almanach*, si impreuna cu acést'a veniturile academie se reduseru intru atât'a in cátu se simtí necesitatea de a se reintórce la specul'a de mai inainte“.

Pre la anulu 1679 materialulu *almanachului* lu- aflamu mai amplificatu. In acestu anu aparú adeca la Paris asia numitulu *almanach royal*, care pre lânga alte lucruri folositoare continea si notitie despre cursele postale, serbatorile introduse la curtea regala, despre tîrguri s. a.; ér' la 1699 se putea cunosce din elu intréga geneologi'a casei domnitóre si numele preotiloru din tota Franci'a.

Procedur'a urmata la Parisu fú adoptata de *almanacele* prusiane la anulu 1700, de cele din Saxoni'a la 1728 si de cele englese la 1730. Alte *almanace* prefereau inse a publicá anecdote, poesii si mici naratiuni in locul notitielor oficiali; ér' cu timpul datele calindarice in sensu propriu incepura a fi considerate numai cá lucruri secundare punenduse tota greutatea pre productele literarie intoemite anumę si publicate pentru distractiunea si instructiunea publicului. Cu progresulu generalu alu literaturii se in-tielege cá literatur'a *almanachelor* inca n'a remasu stationara ci s'a silitu a servi cátu se pote mai bine interesele toturor claselor socialii. Dupa diversitatea acestor interese ce le representa cu deosebire, 'si-iau si numiri specialii cá: *almanachulu* muselor, *almanachulu* geneologicu, istoricu, diplomaticu etc.

J. Marculetiu.

Cunoscintie din istori'a educatiunei si instructiunei.

(Continuare din Nr. 23).

§. 22. Cicerone.

Precum la greci asiá si la románi au fostu mai multi barbati, cari s'au ocuputu cu educatiunea mai multu ori mai putinu, mai multu teoretice mai pucinu practice. Intre acesti'a a fostu M. T. Cicerone, Quintilianu etc.

Marcu Tului Cicerone s'a nascutu in a. 106 inainte de Christosu la unu bunu in Arpinum. Pentru crescerea fiiloru, tatalu seu s'a mutat cu elu si cu altu frate alu seu la Rom'a. Cicerone s'a bucuratu de o educatiune fórte buna, care a primit'o dela tatalu seu si dela brav'a sa mama Helvia.

A fostu instruat de cátra invetiatori greci, sub conducerea oratorulu L. Crassu. La educatiunea lui a con-

tribuitu si poetulu Archi'a, care l'a facutu cunoscutu cu productele poetice, i-a regulatu studiele si i-a corespunsu si primele sale incercari poetice. De timpuriu s'a dezvoltatu inse talentulu seu oratoricu escitatu si nutritu fiindu prin ascultarea oratoriloru mai renumiti ai timpului seu. Dupa-ce a primitu tog'a virila afara de retorica a studiatu dreptulu si filosofia. Sub dictatur'a lui Sul'a a pasitu in publicu, a tinentu mai multe vorbiri cu bunu succesu. Pentru restaurarea sanetatei, cumu si pentru perfectionarea in oratoria a facutu caletorii in Greci'a si Asi'a, a ascultat mai multi filosofi si oratori, cu deosebire pre oratorulu Molonu din Rodos. —

Dupa reintorcere a imbracatu mai multe oficie publice de statu, a fostu questoru (75), edilu curulicu (69), pretoru (66), consulu (60). Ca atare a descoperitu si impiedecatu erumperea revoltai intentionate de Catilin'a si conjuratiei sei, pentru carea a capetatu epitetulu de „pater patriae“. La a. 56 inainte de Christosu a fostu esilatu. Dupa 16 luni s'a reintorsu si a fostu locotienatoriu in Cilicia.

Candu a eruptu resbelulu civilu intre Pompeiu si Iuliu Cesare (49—48) densulu a fostu de partid'a pompeiana. In alu doilea resbelu civilu a fostu contr'a lui Antoniu si pentru Octavianu. Inse facandu-se triumviratulu alu doilea a fostu datu jefa de catra favoritulu seu. Fiindu proscrisu impreuna cu alti 16 insi, densulu a retacitu incocce si incolo fara de a se pote decide in catrau se o apuce. Aprupe de Cajeta, pre-candu lu- duceau intr'o lectica spre mare a fostu ajunsu de o banda tramisa se urmarisca pre cei proserisi. Conducatoriulu a fostu Popilliu Lana, acel'a pre care Cicerone la mantuitu de morte prin oratoria sa atunci, candu s'a fostu redicatu o grea acusa in contr'a lui. In locu de multiamita Popilliu a lasatu se i- taia capulu, a grabitu cu elu la Rom'a, l'a datu lui Antoniu, care la remuneratu forte bine pentru acest'a.

Judecatu ca omu, Cicerone a fostu indiestratu cu tote virtutile unui omu privatu; moralu, activu, cu sentiu pentru ce e inaltu si nobilu, diligentu, curagiosu, energicu intru implinirea officului seu, fora de a cautu intru acea ceva interesu privatu. A fostu casatoritu de doue ori. De ambe muierile s'a despartitu nepotendu vietii in pace cu ele. De crescerea prunciloru s'a ingrigitu forte bine. Cu tote acestea pre filu seu Marcu nu la potutu abate dela calea sa escesiva¹⁾, cea ce a turburatu forte tare anima parintiesca.

¹⁾ Cele scrise pana aici se basaza pre autori competenti. Totu asia va urma si mai incolo. Cu tote acestea scriitorulu acestor'a nu se pote opru a nu face unele observari basate pre experientia propria. E lucru cunoscutu, ca nu este regula fara exceptiune. Sciuta este ca se intempla ca din parintii cei mai buni se nascu cate odata fii rei, seau unulu reu si ceialalti buni si viceversa. Suntu acestea inse numai exceptiuni si inca neexplicavere, decumva parintii buni si-au facutu detorintia pre deplinu. Se intempla inse — si acest'a voiescu a o atinge — ca de multe ori parintii strica pre pruncii lor. Acest'a se intempla in mai multe forme. De una parte se strica pruncii prin iubirea maimutiesca a parintiloru, cari concedu si facu tote dupa placulu prunciloru. Atari prunci capeta ore-care predominare asupra

Mai multa aplicare a avutu catra fic'a sa Tuli'a, a carei morte tempuria l'a lovit forte greu.

Ca barbatu de statu a fostu omu curagiosu, iubitoriu de libertate. Prin curagiulu seu ia succesu a delaturai periclele, cari amenintiau statulu. l'a lipsitu inse agerimea politica, perseverantia ori principiale sale si taria carea se recerea neconditionatu in timpuri atatu de grele.

In cea ce privesce pedagogia insemnamu, ca desi a scrisu multe opuri, totusi n'a scrisu nici unulu curatu pedagogicu. Ideile sale pedagogice cu tote acestea se potu culege din opurile sale si se potu reduce la urmatoarele:

Omulu, care se cunosece pre sine va afla in internulu seu urme de ale ddieirei si privinduse ca o icona a dieitatiei se va feri a simti seau a face, ce ar' rusina acestu daru. Deca se va pretinde pre sene si se va examina riguros va cunosece, catu de frumosu indiestratu l'a pusu natur'a in vietia, si cate midiloce de ajutoriu posiede pentru de a ajunge la intieptiune. Omulu vine in lume cu facultati trupesci si sufletesci, cari — desi stau in densulu ca sub unu velu — totusi avendu fericirea de a gusta lumin'a si a fi conduse de acest'a lu- facu fericitu.

Filosofia o privesce Cicerone ca o iubire si nesciintia spre intieptiune, pre acest'a ca o sciintia despre natur'a si referintiele omeniloru cu D-dieu, si despre motivele si faptele, din cari se cunosc ambele.

Virtutea se o deprindemu pentru ea insasi pentru-ca cu catu considera omulu in lucrarile sale mai multu folosulu seu, cu atata e mai pucinu bunu moralicesce.

Educatiunea e perfectionarea facultatiloru date de natura, si cu atata e mai necesara, cu catu omulu pre scar'a naturei cunoscute sta pre trepta cea mai de susu si pentru-ca precelentiele spiritului seu, si intre acestea mentea pre care se radima virtutea ca o perfectionare a ei, ceru o dezvoltare acurata.

Espunendu cursulu naturalu a dezvoltarei pruncului si Cicerone sustiene, cum-ca aceia, in a carora juru se desvolta prunculu suntu de mare insemnetate si cum-ca considerandu viosimea si receptiunea pruncului, imprejurimea se fie cu precautiune, se se nesuesca totu-de-a-una la o respicare corecta si esprimare nobila a cugetelor.

Despre religiositate dice: Fiindu-ca statulu in temeliele sale se basaza pre religiune, cei cari apartinu lui trebuie se vina de timpuriu la convingerea cum-ca dieii suntu domnia

parentiloru si desi aru voi parentii mai tardiu se scape de acea, e cu nepotentia. Resultatulu la acest'a este, ca atari prunci joca pre domnulu pre cont'a parentiloru si in atari casuri detorintiele nu si le implinescu. De alta parte strica rigorea prea mare. Pruncii, cari au atari parenti suntu totu-de-a-un'a cu frica in spate. Ori ce manifestatiune pruncesca se face pre ascunsu. De aici urma necredintia facia de parenti si din acest'a slabitiune de caracteru, vietia escesiva etc. A treia modu de stricarea prunciloru este nesinceritatea parentiloru intre sine. De cate ori nu se intempla in lume, ca unu pruncu se strica prin acea ca tatalu in afacerile sale facia de pruncu se ascunde de mama, seu ca mam'a ascunde pecatele prunciloru facia de tata! Ce pote urma de aci scie ori si cine.

si gubernatorii tuturor lucrurilor si stravedu internulu omului. Prin acea chiar' asia se pazese omulu de arroganta nebuna, cá si de vitiuri cum dice Thales: Omenii trebuie se creda, cum-cá tote cáte le vedu suntu pline de D-dei. Atunci voru traí mai curatu, decum s'ar' afla in templele cele mai sante.

Pedepsele fie in vorbe, fie in fapte se nu contiena nemicu insultatoriu, pedéps'a se fie amesurata vinei si in asemenea casuri aceasi. Pentru acea se se feréscá cei competenti a pedepsi in mánia pentru-cá cu unu spiritu iritatu e greu a nimerí midiloculu intre prea multu si prea pucinu. Chiar' si la admonitii se nu se amestece mánia ori indignatiune, ér' celu admoniatu se semta si observe cum-ca amaratiunea seau neplacerea esprima in admonitiune pre admonietoriu l'a costatu o invingere preste sine insusi si numai pentru binele celui admoniatu se potú resolví la acea.

Educatorii si instructorii se examineze insusirile naturali ale prunciloru, acelea se nesuéscá ale desvoltá, nu inse ale imprime insusiri straine, ci se fie judi rigurosí intre prestatiunile si scaderile eleviloru. Se se cultive cu deosebire memori'a prin memorisare tempuria de poesii corespundietore. Gimnastic'a na luat'o in consideratiune ¹⁾.

§. 23. Seneca.

L. Annaeus Seneca s'a nascutu pre tēmpulu nascerei mantuitorului la Corduba in Ispania. De tempuriu a venitu la Roma unde s'a ocupatu mai alesu cu filosofia si retoric'a. A ocupatu si oficiu de pretoru, inse in primul anu a domniei lui Claudiu a fostu incurcatu in unu procesu in urm'a caruia a trebuitu se merge in exilu. Dupa 8 ani s'a reintorsu indereptu si a devenitu invetiatoriu lui Nerone si consulu. Ostenelele sale cá invetiatoriu alui Nero pre lánga tote insusirile sale eminente nau avutu rezultatulu doritu, pentru-cá desi a cascigatu la inceputu increderea elevului seu, totusi mai pre urma acea s'a prefacutu in antipatia si ura. Acusatu cum-cá a participatu la conjuratiunea lui Pisone a fostu judecatu la morte. Concedienduisé se si alega insusi feliulu mortii si a deschisu vinele si a moritu in urma scurgerei de sânge (65 d. Chr.)

Seneca a avutu principiulu cum-cá prunculu dela natura e aplecatu spre reu si tota educatiunea are numai intru atáta volóre intru cátu promovéza curatienea moravuriloru, adeveritatea si invingerea pasiuniloru. Scopulu instructiunei nu este sciúti'a fora de folosu ei desvoltarea practica pentru viétia adeverata. Acestu scopu se ajunge prin exemple nu prin regule (Longum iter per praecepta breve et efficax per exempla). Prin instructiune si invetiatoriu se perfectionéza totu mai tare. Invetiándu pre altii invetiámu noi (Docendo discimus). Se plânge asupra junimei tēmpului seu pre care o descrie cá langedita, diliginta in lucruri rele cu care si- petrece tēmpulu.

Mazimu Popu,

¹⁾ Kellner l. c. p. 45 si urmat.

Filoxer'a.

(Phylloxera vastatrix.)

Din Americ'a multe bune au venitu, dar' si multe rele. Pentru cucuruзу, crumpene si alte plánte folositoare suntenu detori cu multiunita Americai, dar' totu odata din Americ'a au venitu la noi gândaculu — colorado, ce a facutu atát'a dauna in crumpene, de acolo s'a adusa trichinele in carnea de porc, de acolo a venitu si *filoxer'a*, ce are menirea blastamata de a nimici viti'a si cu acea productiunea de vinu.

Filoxer'a mai ántáiu fú adusa in Franci'a cu viti'a asia numita *Izabel'a*. Acést'a se intemplá in ainte de ast'a cum cu doue decenie si jumetate. Indata ce se iví acést'a insecta stricatiósa si-si începú devastarile sale, Franci'a numai de cátu si- intrebuintiá tota cultur'a si tóte mediele sale materiale spre a o stērpí. Lupt'a contrá ei curge si astadi, dar' dorere! fora rezultatele dorite. S'au pus si se punu premie mari pentru celu ce va affá, va descoperí unu midilocu, prin care se póta stērpí acést'a insecta, dar' totulu e inzadaru; si asia se vede, cá omulu are se pice in lupt'a ce o porta in contra acestoru fientie mēruntiéle. — Ele si continua devastarile in tóte directiunile si astadi abea se afla o tíera cultivatoria de vitia in carea se nu se arete periculu, cu care ne amenintia filoxer'a. Omulu s'a batutu totu dupa specialitati, dupa vitia mai buna si cu ace'a a adusu si periculu. Din Franci'a iuté s'a propagatu filoxer'a in tote partile: ea ajunsé curundu si in patri'a nostra, ma astadi se afla chiar' in partile nostre ocupandu-se cu devastarea vitiei, ce produceá vestitulu vinu de pre Ternava.

Omenii nostri, pana cându periclu erá departisoriu, luáu totu lucrulu cá si de o gluma, astadi inse incepu a se cugetá mai seriosu si cum nu, candu vedu sosita o plaga atátu de teribila.

Precum in Franci'a seau in alte tieri culte, chiar' asia si la noi s'a facutu din partea guvernului totu posibilulu. S'au tramisu in stáinatate barbati specialisti, cari acolo au facutu studiu in caus'a filoxerei, si venindu in patria au scrisu disertatiuni si au tienutu cursuri despre filoxera. La anulu 1880 ministrulu de agricultura, industria si comerciú a cerutu dela ministrulu de culte si instructiune, cá se-i dee profesori, cari voru avé se asculte cursu in caus'a filoxerei. In urm'a acesteia au si fostu provocati profesorii de sciétiiele naturali dela gimnasiile catolice si dela scolele reali, cá se se prezinte la unu cursu de filoxera, carele s'a tienutu in Piru cottulu Selagiului, unde bántuia filoxer'a. Aici s'au prezentatu in lun'a lui Iuliu 1880 mai multi profesori dela scolele numite, apoi proprietari si economi. Cursulu s'a tienutu sub conducerea directorului dela scol'a agronomica din Clusiu-Monasturu D. Dr. Szaniszló, carele in prelectiunile sale intuitive facú cunoscuta filoxer'a din tote punctele de vedere, aretá cum trebuie cautata, cunoscuta etc. apoi cum trebuie purcesu la stērpirea ei.

Dintre profesorii presenti fura alesí 10 insi ¹⁾ Acesti profesori au tienutu una conferintia in sala scolei agronomice din Clusiu-Monasturu; aici au impartitu intre sine teritoriale de vinic, si au capetatu credentionalele instructionali de urmatoriulu cuprinsu:

„In legatura cu rescriptulu meu din anulu curentu Nrulu 19373 si in consideratiunea, cá Dni'a Ta in modulu recerutu ti-ai apropiatu la cursulu de filoxera tote acelea

¹⁾ Intre cari a fostu si profesorulu de sciétiiele naturali dela gimnasiulu superioru gr-cat. din Blasiu.

cunoscintie, cari sunt de lipsa la cautarea si cunoscerea filoxerei, — Te incredintiezu cu esaminarea specialista a teritoriilor de vinia din tienuturile aretate in conspectulu alaturatu. — Iurisdictionuile fiindu deja in modu corespundietoriu incunoscintiate despre esmiterea Dtale, la esaminarea seau cautarea esoperânda se-ti servesca de directiva urmatoriele: Dta esti obligatu a intorce spre esaminare in tôta diu'a celu pucinu siepte ôre; despre estensiunea teritoriului de vinia esaminatu dilnicu si despre rezultatele esaminarei vei luâ protocoļu implându list'a alaturata, carea, dupa ce va fi autentificata din partea comunei seau orasiului respectivu, la capetulu facarei septamâni are se fia substernuta acestui ministeriu sub adres'a comisariului guvernialu de viticultura.

Deca in cutare teritoriu se va constatâ filoxer'a, acést'a numai de câtu pre cale telegrafica este de a se insinuâ acestui ministeriu.

Cu respectu la esaminare poftescu, câ in detaliu se fia esaminate mai alesu acelea vinie, despre cari se scie, câ suntu sadite cu vitia adusa din teritorie straine, mai departe acelea, cari pentru starea lor morboasa si palida suntu suspecte, si cu mai pucina rigóre vinielle, cari nu dau ansa la suspitione. In câtu concedu tempulu si impregiarile e de a folosî tôta ocasiunea spre acea, câ se se lumineze proprietarii de vinia despre natur'a filoxerei si despre marimea pericolului, si spre scopulu acest'a afora de convenirea la faci'a locului, dilele nefavoritôrie in care nu se pôte face esaminarea suntu de a se folosî asia, câ adunandu-se proprietarii de vinia se-si pota cascigâ cunoscintiele recerute prin prelegeri populari tienute in acestu obiectu.

Spre a evitâ întârziarile seau spre a preveni ori-ce confusiune, cu câte-va dile mai inainte de a se incunoscintia jurisdictionea comunei respective despre inceperea esaminarei, intrebuintiandu list'a alaturata.

In fine dispunu, câ inainte de a incepe esaminarile, spre a poté purcede in modu corespundietoriu se gatesci in folosinti'a-ti propria unu planu de caletoria specialu, la statorirea caruia se-ti servesca de indreptariu acea, câ teritoriulu asemnatu pentru Dta se-lu poti percurge si esaminâ in tempulu celu mai scurtu.

Despre inceputul activitateri fora amânare se ni faci aretare.

Spre acoperirea speseloru ivinde, cu ordinationea nostra presenta de o data am pusu in cursu la oficiulu de contributiune din Tasnâd una anticipatiune de 200 fl. v. a."

Bud'a-Pest'a in 14 Iuliu 1880 B. Kemény.

Fia-care comisariu de filoxera capetâ câte 3—4 seau si mai multe cercuri pretoriale, unde avé se esamineze vinielle, adeca se caute filoxer'a. Comisarii ni-amu implinitu detorinti'a cu multa scrupulositate, dar' totusi neci unulu n'a aflatu filoxera. — Se vedemu inse genes'a filoxerei.

Genes'a filoxerei e forte complicata, câ-ci in cursulu desvoltarei sale se presinta in mai multe forme; astu-feliu este filoxera, carea traiesce pre radecinele vitiei si uneori si pre frundie, acést'a e nearipata, dupa acea este nimfa si filoxera aripata, in fine se afla barbatuși si femeiusica.

Filoxer'a in genere este asia de mica, in câtu nu se pôte vedé fora numai cu stiel'a maritoria, totusi cându se afla multe la olalta formeza nesce pete galbine usioru de observatu.

Filoxer'a, carea traiesce pre radecinele vitiei are colore galbina mai inchisa seau mai deschisa, dupa cum e mai betrana seau mai tinera. Corpulu ei, câ si acelor'alte insecte se compune din trei parti si anume din capu

torace si abdomenu, cari inse la filoxera suntu contopite intrun'a si astu-feliu form'a ei este ovala. La capu are antene, in dreptulu carora se afla asiediatii ochii, cari au colore rosie seau bruneta; apoi e provieduta cu una tieve lunga (rostellum). — Marimea ei e 0. 8 mm. Depune câte 40 oue; in colea numerulu oueloru primaver'a si ver'a e mai mare. *Nimfa* are colore galbina seau chiar' rosietica, antenele ei suntu mai lungi si are rudimente de aripi. *Nimfa* devine filoxera aripata.

Filoxer'a aripata, are colore rosietica; e lunga de 1. m. m. capulu ei e separatu de celealalte parti ale corpului; are ochi mari si doue parechi de aripi, cari jacu horizontalu pre abdomenu; una parechia de aripi e cu multu mai lunga. *Filoxer'a aripata* depune numai câte 4—5 oue de marime diferita.

Barbatuși si femeiusicele, n'au aripi si in privinti'a esteriorului semena forte multu cu filoxer'a, ce traiesce pre radecini, numai câtu n'au tieve. Acestea femeiusice depunu numai câte unu ou asia numitu de ierna.

Se pôte dice, câ genesa seau cursulu de desvoltare a filoxerei se unesce cu alu peduchiloru de frundie, cari de catra poporu se numescu cenusieri.

Filoxer'a, carea traiesce pre radecinele vitiei e o femeiusica ce depune oue fora de a se imparechia. Ea preste ierna se viresce afundu in pamentu. Prima-ver'a, dupa ce s'a incalditu, depune câte 40 oue, din cari esu fetii la 6—12 dile; generatiunea tinera napârlesce mai de multe ori si apoi incepe a depune oua. Favorindu impregiarile sporirea ei este enorma; preste anu se sporescu 8—10 generatiuni.

Din nimfe, precum amintisemu, se desvolta filoxere aripate, firesce atunci, cându favorescu impregiarile. Acést'a de comunu se intempla in Iuliu si pre la inceputulu lui Iuliu si astu-feliu filoxerele aripate in numeru mai mare se presinta in Iuliu si Augustu, dar' de multe ori in unele locuri si prin Septembre si Octobre. *Filoxer'a aripata* inca depune oue fora de a fi fecundata, adeca fora de a fi avutu imparechiere si precum an disu mai in susu depune câte 4—5 oue de marime diferita; acestele le depune pre partea inferioara a frundiei, esceptionalu si pre lemnulu vitiei. Fetii esu din ele la 8—10 dile si inca din ouele mai mari esu femeiusice, éra din celea mai mici barbatuși. Organele digestive lipsescu atâtu la femeiusice, câtu si la barbatuși, prin urmare neci nu potu traf multu ei numai pana cându se imparechieza, dupa acea femeiusic'a depune unu singuru ou in crepaturile vitiei, si apoi pieru. Oulu depusu iernéza si prima-ver'a esa din elu filoxera nearipata, carea uneori numai de câtu si-ia calea spre radecin'a vitiei si aci si-continna vietia; alte ori inse se urca pre frundie, cari le impunge cu tievea; in urm'a acestei impunseturi frundiele capeta nesce nodositati in forma de gogosie.

(va urmâ.)

§. 2. Comusetiunea aerului.

1. *Partile constitutive ale aeruli.* Phosphorulu aprinsu la aerulu liberu arde cu totulu, ori câtu de mare se fia bucat'a. Deca vomu pune intr'o scafa ce inota pre apa o bucata de phosphoru aprinse si vomu acoperi-o cu unu clopotu de sticla, a carui gura e inchisa de apa, atunci phosphorulu nu preste multu stînge, fora câ se fia arsu cu totulu. Cu ocasiunea arderei se nasce negura alba si apa in clopotu se inaltia totu mai tare. Dupu ce încéta arderea

nu preste multu dispare negur'a, de ore-ce o inghitiese ap'a, si clopotulu, care la inceputu contiené numai aeru, s'a implutu cu apa cam in $\frac{1}{6}$ parte a volumului seu, seau dîcîndu mai corectu, s'a aliatu cu phosphorulu formîndu fumulu albu.

Partea aerului, ce a ramasu indereptu in clopotu este unu corpu gazosu fara colóre, gustu si mirosu, care cu ceva e mai usioru, decîtu aerulu si nu sustiene arderea. Despre proprietatea cestui din urma ne potemu convinge, deca vomu asiediá sub clopotulu de sticla o lumina aprinsa. Acestu gazu se numescu *nitrogenu*.

Deca vomu se studiamu mai de aproape acést'a parte constitutiva a aerului, carea se petrece la ardere, e cu scopu a purcede in urmatoriulu tipu. Se infierbîntamu intr'unu vasu de sticla deschisu mercuriu, la o temperatura inalta si acést'a se se intêmpile la aerulu liberu; pulverea rosia, ce se nasce atunci este productulu de ardere alu mercuriului. Mercuriulu adeca a subtrasu din aeru acea parte, ce la ardere se aliéza cu corpurile ardietóre. Deca vomu infierbînta acést'a pulvère rosia intr'o retórta si vomu conduce apertur'a (gura) retórta intr'unu globu de sticla, acarui tieve conducatoria se termina sub unu cilindru de sticla implutu cu apa (fig. 1.), atunci in globulu de sticla se va depune

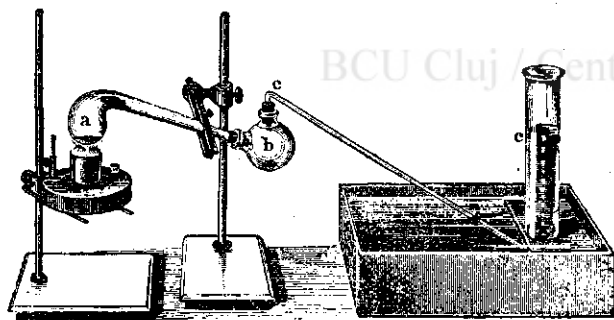

Fig. 1.

mercuriu, éér' in cilindru de sticla se voru inaltia bulbuci de gazu, cari impingu ap'a din cilindru si-i ocupa locul. Asiadara pulverea rosia infierbîntata in retórta s'a descompusu in mercuriu si in unu gazu, care-lu adunamu „de asupra apei“ in cilindru de sticla. Acestu gazu se numescu: *oxigenu*. N'are colóre neci mirosu, neci gustu, dar' nutresce arderea intr'unu modu aparentu. Deca punemu o tiandura de lemnu fierbinte intr'unu vasu plinu cu oxigenu indata se infacaréza: phosphorulu arde cu o flacara orbitóre alba si in genere cu multu mai tare, decîtu in aerulu comunu. Deca vomu pune intr'unu vasu plinu cu oxigenu drotu de fieru in capetulu caruia este intiepenita iéscá aprinsa, intregu drotulu va arde cu schintei vii. Oxigenulu nu e in stare a produce in aeru o ardere asia puternica, de ore-ce cuantulu celu mare de nitrogenu i-moderéza multu efectulu.

Oxigenulu cu ceva e mai desu, decîtu aerulu.

2. *Conceptulu elementului.* Asiadara aerulu se compune din oxigenu si nitrogenu, cari gasuri ocure in aeru dupa raportulu 1: 4 sau cu alte cuvinte: pre 1. volumu de oxigenu cadu 4 volume de nitrogenu. Nici oxigenulu, nici nitrogenulu nu se mai póte descompune in parti constitutive mai simple cu nici unu felu de instrumentu; atari corpuru se numescu *elemente* sau *corpuri simple*, precîndu acelea, cari se potu descompune in parti mai simple, se numescu *corpuri compuse*. Afara de oxigenu si nitrogenu suntu corpuru — elemente — inca: phosphorulu, sulphurulu, carbogenulu, aurulu, argintulu, platin'a, aram'a, plumbulu, casutorulu, ferulu, zinculu, mercurulu etc. Corpuri compuse suntu: aerulu, apa, creta, sticla, lemnulu, etc. De presinte cunoscemu cam 70 elemente.

Scolastici.

La gimnasiulu superioru greco-catolicu, si la institutuliu preparandiale, scólele normali si scól'a romána gr.-catolica de fetitie din locu, cu inceputulu anului scolasticu curente s'au inmatriculatu preste totu 622 elevi respective eleve. In specie la gimnasu 369 elevi, dintre cari 80 suntu in „convictulu Vanceanu“; 182 capeta pâne, la preparandia 63 la scólele normali 149 si la cea de fetitie 40 eleve. Dintre preparandi se impartasiescu din beneficiulu de pâne 49 inisi; éér' dintre normalisti 50 dar' acestia numai cu câte o jumetate.

Bibliografia.

Botanic'a pre a V clase gimnasiala si **Mineralogi'a** pre a IV compuse de Dr. Roth suntu traduse in limb'a romána si se afla sub tipariu in tipografi'a archidieceसाना din locu. Pana acum au aparutu câte dóue cóle din unu manualu. Doritorii de ale avé si respective scolarii cari au se studieze din ele, ambele manuale le potu capeta cóla de cóla. Pretiulu se va face cunoscutu mai târdiu. —

V a r i e t à t i.

Periculosu este painginulu inghititu? Raspundemu: cum-cá nu; de-ore-ce veninulu painginului este de natur'a veninului sierpiloru veninosi seau a scorpiloru, carele numai atunci influintéza in modu stricatosu, deca vine in contactu de-a dreptulu cu sângele. Carnea animaleloru omorite de veninulu sierpiloru se póte mânca fara de neci unu periclu, na precum se scie, se póte mânca chiar' si insusi sierpele veninosu. Suntu popóra, cari mânca sierpi veninosi, si suntu, cari mânca paingini.

„**Pulvère luminatória**“ se póte produce din combinatiunile cu sulfuru ale calciulu, strontiulu si bariulu. Cum se facu acestea combinatiuni? e descriu in tóte manualele de chemia, dar' decomunu nu succede; si acést'a provine de acolo, cá succesulu nu depinde dela proportiuni, ci dela anumite apucaturi. Mai consultu e a comándá acést'a pulvère, din fabricele chemice, precum de acestea se afla in strainatate mai cu séma in Silesi'a. —